

Městská knihovna Nové Strašecí
Foto Jitka Sochorová

5

2015
ročník 67

čtenář

M Ě S Í Č N Í K P R O K N I H O V N Y

9 177001 1232004 05

Cena 40 Kč

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, jarní dny byly bohaté na oceňování toho nejlepšího, co se za loňský rok urodilo na knižním trhu. Vyhlášeny byly výsledky ankety SUK – Čtete všichni, ceny Magnesia Litera a také Nejkrásnější české knihy. Nejen vášniví čtenáři oslavili Světový den knihy a autorských práv a našli si cestu ke svým knihkupcům: „*Akce Knihy mají zelenou přilákala do knihkupectví o 30 % a někde až o 200 % více zákazníků,*“ hlásí Svaz českých knihkupců a nakladatelů. A komu to bylo málo, jistě prožil Noc literatury, které se účastnilo 75 měst 13 zemí.

Knihovníci se sešli na přehlídce knihovnických aktivit v Třinci, na semináři o zvukových knihách v Třebíči, diskutovali v Goethe-Institutu o službách knihoven v digitálním věku či v Národní technické knihovně o budoucnosti knihovnické profese. Při prezentaci Petra Škyřky z Kabinetu informačních studií a knihovnictví v Brně zaznělo: „*Každý obor si musí vychovávat elity, které mají zájem o jeho rozvoj.*“ Ústav informačních studií a knihovnictví v Praze slaví 65. let své existence. Ústřední knihovnická rada zahájila práce na nové koncepci knihoven ČR.

V České republice právě skončil Svět knihy Praha 2015. Redakce Čtenáře a Bulletinu SKIP uskutečnila rozhovor s ředitelem Moravské zemské knihovny profesorem Tomášem Kubíčkem, který hovořil mimo jiné o knižních veletrzích v Boloně, Londýně a Lipsku. Národní knihovna ČR připravila mimořádné vystavení vzácného latinského zlomku Dalimilovy kroniky. Učinila tak u příležitosti zahájení výstavy EXPO 2015 v Miláně, kde je k vidění jeho kopie. „*Tak jako u každé podobné akce i nyní závisely přípravy zejména na vyjádření restaurátorů. Ti museli posoudit stav a vydat stanovisko, zda rukopis unese zátěž manipulace, dočasné změny klimatu a dalších vlivů,*“ sdělila mluvčí knihovny Irena Maňáková.

Určitě se nyní sluší přiznat inspiraci předcházejících řádků. Pokud čtete časopis Respekt, nepochybně jste mě odhalili a nemusím vám představovat jeho rubriku *Uplynulý týden*...

Někdy je událostí zkrátka tolik, že je možné o nich informovat pouze telegraficky, některé z nich ale naleznete podrobněji zachyceny v dalších číslech Čtenáře.

Příjemné čtení přeje

Lenka Šimková

Ve dnech **26.–27. května 2015** proběhne v prostorách Vysoké školy ekonomické v Praze 21. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích **INFORUM 2015**. Při této příležitosti bude jednomu z českých a slovenských informačních projektů či produktů udělena Cena INFORUM 2015. Pozvání k účastni na konferenci přijaly osobnosti z oboru knihovnictví a informační vědy, kterými jsou: **Michael Levine-Clark** z University of Denver Libraries, **Lyn Robinson** z City University London a **Pál Bakka** z University of Bergen. Více informací na <http://www.inforum.cz/cs/>.

Knihovníci (nejen) z Jihočeského a Plzeňského kraje se setkají u příležitosti již 19. ročníku **Literární Šumavy 2015**. Místem jejich setkání v období od **28. do 30. května 2015** se stane město Sušice v Plzeňském kraji. V plánu jsou odborné přednášky, povídání i putování po historii regionu.

Dva zajímavé semináře pořádá Městská knihovna v Praze. První z nich **Web knihovny jako nástroj marketingové propagace** se uskuteční **27. května 2015** a druhý **Nové technologie a knihovny** pak **1. června 2015**. Akce jsou financovány z projektu VISK 2 a více informací je možné získat prostřednictvím kontaktu personalni-vzdelavani@mlp.cz.

NEUŠLO NÁM

Ministr kultury Mgr. Daniel Herman uvedl 24. 4. 2015 do funkce dočasně pověřeného generálního ředitele Národní knihovny České republiky PhDr. Petra Kroupu (na fotce vlevo), který nahradí ve funkci Miroslava Rovenského, jenž na tento post rezignoval. Ministerstvo kultury České republiky zároveň připravuje vypisování výběrového řízení na post generálního ředitele NK ČR. V příštím roce má být zahájena další etapa revitalizace areálu Klementina, jejíž příprava se nyní potýká s určitými problémy. „*Nepřicházím jako knihovník, ale jako člověk se zkušenostmi s vedením rozsáhlých investičních akcí v resortu kultury,*“ sdělil Petr Kroupa, který dosud působil ve funkci ředitele NPÚ, Metodického centra moderní architektury v Brně.

Foto © NKČR

Srovnávání knihoven se vyplatí

S projektem Benchmarking knihoven se knihovníci mohli na stránkách Čtenáře poprvé seznámit v roce 2009, kdy jsme mu věnovali téma jednoho z čísel¹. Nejinak, i když v pozmeněné formě, činíme i tentokrát, abychom oslovili další knihovny, které se zatím nerozhodly do projektu vstoupit. Proč by tak měly učinit, jakým způsobem a co mohou získat? O tom hovoříme s PhDr. Vítem Richterem, ředitelem Knihovnického institutu Národní knihovny ČR.

Benchmarking je stručně a zjednodušeně řečeno metoda, která spočívá v „porovnání se“ s obdobným subjektem, jeho aktivitami a službami. Proč se vlastně (české) knihovny mají mezi sebou poměřovat?

Všechny veřejné knihovny jsou financovány z veřejných zdrojů, jak se někdy říká „z našich daní“. Mělo by být ambicí každé knihovny, respektive jejího managementu, aby knihovna poskytovala dobré služby a pracovala efektivně. Drobným problémem je, že není vždy snadné rozpoznat, zda svou práci děláme opravdu dobře. K tomu potřebujeme zpětnou vazbu, a benchmarking je jednou z metod, jak si určitou zpětnou vazbu zajistit. Každá knihovna by měla znát své slabé a silné stránky a měla by s nimi pracovat. Je také dobré být připraveni na chvíli, kdy zřizovatel položí knihovně některé nepříjemné otázky...

A proč zvolit právě benchmarking? Existují i jiné metody?

Benchmarking není pouhým nástrojem pro porovnávání výkonů. Jeho hlavním cílem je rozpoznat ty nejlepší knihovny a ukázat nám směr pro naše zdokonalování. Je to vlastně určitý způsob učení a zlepšování. Knihovna je ve své obci v naprosté většině jedinečnou institucí, nemá zde přirozeného konkurenta. Pokud si ale pomocí benchmarkingu najdeme lepší knihovnu, která působí v přibližně stejně velké obci, můžeme se inspirovat, zjistit příčiny její úspěšnosti a využít získané zkušenosti.

Benchmarking je také metoda, která nám umožňuje lépe využít statistická data, která shromažďujeme o své činnosti. Statistika je mezi knihovnami a knihovníky dost nepopulární disciplína a často je vnímána jako nepotřebná. Je určitě zbytečná pro každého, kdo ji nesleduje a nepoužívá pro hodnocení knihovny. Prostá statistická data umožní knihovně pouze omezené sledování vnitřních procesů, například klesající počet výpůjček, stoupající výdaje na nákup knihovního fondu apod. Takové údaje ale nic nevyovídají o tom, jak by knihovna mohla obstat se svými výkony při porovnání s jinou knihovnou. Je možné také porovnávat statistiku více knihoven, ale z prostých čísel lze jen obtížně identifikovat rozdíly.

Metod hodnocení výkonu a činnosti je více, pro hodnocení podmínek pro knihovnické služby se například běžně používá porovnávání se standardem VKIS. Vedle toho je celá řada metod z oblasti strategického managementu, ale ty jsou pro nás příliš složité a málo použitelné.

1 Čtenář č. 2/2009

Jaké jsou tedy základní principy fungování benchmarkingu?

Benchmarking vychází z myšlenky, že veřejné knihovny poskytují zhruba stejné služby (některé z nich přímo stanoví knihovní zákon) a že lze srovnávat činnost a výkony knihoven, které působí v obci či městě s přibližně stejným počtem obyvatel. Počet obyvatel, respektive počet potenciálních uživatelů, je parametrem, který zásadním způsobem ovlivňuje velikost knihovny, rozsah nabízených služeb, prostorové podmínky apod. Pro rozdělení knihoven do kategorií podle počtu obyvatel používáme stejné kategorie, jaké jsou vymezeny ve Standardu VKIS, a k tomu přidáváme zvláštní kategorii krajských knihoven. Předem jsou stanoveny indikátory, které jsou předmětem sledování a porovnávání. Stejně jako ve statistice jsou indikátory přesně definovány, aby se nesrovnávaly hrušky s jablky. Pokud se knihovna přihlásí do benchmarkingu, převedou se její statistická data do benchmarkingové databáze. Knihovna je potom musí doplnit o několik málo údajů, které nejsou sledovány ve statistice, nebo v některých případech data upraví podle pokynů. V benchmarkingové databázi se data přepočtou na dohodnuté indikátory. Potom se už knihovny mohou srovnávat mezi sebou.

V jakých činnostech a parametrech? A na co naopak nedostanou odpověď?

Sledují se údaje o rozsahu a doplňování knihovního fondu, počet výpůjček, počet akcí, rozsah provozní doby, prostorové podmínky včetně studijních míst a počítačů připojených k internetu, pracovní kapacita knihovny a potom také ekonomické parametry, zejména různé druhy příjmů a výdajů. Vše je propočítáváno ve vztahu k počtu obyvatel v obci. V benchmarkingu naopak nesledujeme meziknihovní výpůjční a reprografické služby, bibliograficko-informační činnost, vzdělávání pracovníků, ale také vzhled knihovny a jejího interiéru. Jsou činnosti, které lze jen obtížně vyjádřit nebo popsat kvantitativními údaji, například činnosti související s funkcí kulturního či vzdělávacího centra obce.

Jak potom může se zjištěnými údaji knihovna v praxi dále pracovat?

Může si v databázi zadat svoje údaje a k tomu si připojit údaje libovolné knihovny. Vytvoří se srovnávací tabulka, kde je možné zjistit rozdíly. Kromě údajů dvou srovnávaných knihoven jsou v tabulce i údaje, které byly zjištěny v rámci určité velikostní kategorie. Jedná se vždy o minimální, průměrný, maximální údaj a také medián. Kromě toho doplňujeme do databáze ještě průměrný údaj zjištěný z celostátní statistiky. Pro ilustraci mohu uvést příklad: Knihovna si zjistí, že rozsah jejího knihovního fondu je 5000 svazků na 1000 obyvatel, knihovna, se kterou se srovnává, dosáhla hodnoty 7000 svazků. Vedle toho si může zjistit, že v rámci sledované velikostní kategorie je knihovna, která nabízí uživatelům pouze 2000 svazků (minimální údaj), ale také knihovna, která má 12 000 svazků (maximální údaj). Ještě je vypočtena průměrná hodnota rozsahu knihovního fondu z celé skupiny, například 5000 svazků, a celostátní průměr s hodnotou 4000 svazků. Nyní je na první pohled zřejmé, že obě srovnávané knihovny se pohybují v objemu knihovního fondu v mírně nadprůměrných hodnotách. K tomu, aby výsledky byly snáze čitelné, máme k dispozici předpřipravené excelovské tabulky, pomocí kterých si knihovny mohou snadno vytvořit srovnávací grafy.

V současné době sledujeme celkem 32 různých indikátorů. Pomocí tabulky nebo grafu si knihovna může velmi snadno zjistit, ve kterých oblastech činnosti dosahuje vynikajících výsledků, kde je průměrná a kde naopak zaostává. Ke zjištěným hodnotám si může udělat například SWOT analýzu, tj. slovně si popsat své slabé a silné stránky, zamyslet se nad zjištěnými rozdíly a rozhodnout se, jestli provede nějaké změny. Zjištěné údaje může také využít pro jednání se zřizovatelem jako argumenty pro zvýšení podpory nebo pro zdůvodnění rozvojového projektu. Obecně máme zájem, aby knihovny využívaly benchmarking dlouhodobě, protože v následujícím období si mohou ověřit, zda změny, které udělaly, nějakým způsobem ovlivnily dosažené výkony. Podrobnější informace lze nalézt v časopisu *Knížnice*².

2 RICHTER, Vít. Benchmarking knihoven – jak porovnávat výkony knihoven. *Knížnice*, 2013, 14(3), s. 3–15. ISSN 1335-7026. Dostupné také z: <http://www.snk.sk/sk/14-o-kniznici/660-archiv-kniznice-2013.html>.

Je nějak vyváženo to, že se jedná o kvantitativní porovnávání?

Srovnávání statistických dat má zajisté nevýhodu v tom, že umožňuje porovnání pouze toho, co lze spočítat, tj. vyjádřit nějakým kvantitativním údajem. Pochybnost může někdy vyvolat kvalita vložených dat, tj. zda všechna data byla získána poctivě a jsou přesně definována. Dalším problémem je, že v činnosti knihovny existuje řada aktivit a podmínek, které se prostě počítat nedají a nemohou být proto předmětem srovnávání. Vycházíme také z toho, že knihovny jsou v zásadě stejné, ale ve skutečnosti víme, že existuje řada odlišností, specifik, které se odvíjí od odlišného prostředí, kde knihovna působí. Snažíme se tento nedostatek částečně odstranit, ale nelze to vyřešit beze zbytku.

Kromě statistických údajů tedy shromažďujeme ještě i doplňující údaje, například počet poboček, zda má knihovna hudební oddělení, jaké má registrační poplatky, zda provozuje hospodářskou činnost nebo vykonává nějaké specifické funkce, například je informačním centrem obce apod. Ptáme se také na počet škol v obci, protože tento údaj naznačuje spádovost obce, což se může projevit ve větším počtu uživatelů knihovny. Všechny tyto informace nám doplňují celkový kontext, ve kterém knihovna pracuje. Jedním z cílů benchmarkingu je, aby se knihovny zajímaly o svou vlastní činnost a současně o činnost jiných knihoven, navazovaly kontakty a vysvětlily si rozdíly, které mezi nimi existují. Jako součást benchmarkingového projektu jsme také připravili standardizované dotazníky pro zjišťování spokojenosti uživatelů. Tím knihovny mohou získat další důležitou zpětnou vazbu – od svých uživatelů.

A je benchmarking vhodný i pro nejmenší knihovny, poradí si s ním?

Je vhodný pro knihovny jakékoliv velikosti, ale podmínkou je, že každá knihovna musí při vstupu do projektu odevzdat všechna potřebná data v požadované kvalitě. Pokud toho není schopna, nemůže se projektu zúčastnit. U malých knihoven je velkým problémem právě kvalita dat. Mnohé z nich nejsou schopny dodat především ekonomické údaje, například provozní výdaje (náklady na elektřinu, vodu, teplo), protože sídlí v budově obecního úřadu a tyto údaje nelze vždy zjistit jen pro knihovnu. Stává se, že údaje malých knihoven nejsou moc spolehlivé a to zkresluje celkové výsledky. Z tohoto důvodu uvažujeme, že bychom s nejmenšími knihovnami již nepokračovali, ale zatím váháme. Nechceme nikoho odrazovat.

Nemýlím-li se, uplyne brzy 10 let od doby, kdy Národní knihovna ČR projekt Benchmarking knihoven zahájila. Jaké jsou dosavadní výstupy?

Knihovny, které jsou v projektu od samého počátku, si mohou mapovat svou činnost od roku 2006, tj. mají k dispozici veškerá data a mohou sledovat trendy, výkyvy a reagovat na zjištěné skutečnosti. Benchmarkingová databáze je dnes velmi kvalitním a spolehlivým zdrojem dat o činnosti téměř 300 veřejných knihoven. Jsme také rádi, že do projektu vstoupily i slovenské knihovny. To nás mimo jiné donutilo udělat propočet ekonomických údajů nejen v korunách, ale také v eurech, což knihovnám umožňuje i mezinárodní srovnání. Knihovny a jejich provozovatelé se často obracejí na Knihovnický institut a žádají provedení nezávislého hodnocení činnosti své knihovny. Pro tento účel je benchmarkingová databáze nezastupitelným zdrojem informací. Každé knihovně, která požaduje analýzu své činnosti, doporučujeme jako první krok, aby vstoupila do benchmarkingu. Je mi trochu líto, že benchmarkingová databáze je přístupná jenom účastníkům projektu, protože by její využití mohlo být mnohem širší. Je to ale rozhodnutí účastníků projektu, protože někteří se obávají, že by jejich analytická data mohla být zneužita.

Měl byste nějaký příklad z praxe konkrétního přínosu pro konkrétní knihovnu či skupinu knihoven?

V roce 2013 jsme tuto otázku položili všem účastníkům. Nejvíce změn udělaly knihovny v oblasti doplňování knihovního fondu, dosáhly například zvýšení rozpočtu nebo také měnily poměry mezi doplňováním knih a periodik. Další skupina změn směřovala k rozšíření a úpravě provozní doby či

ke zvýšení počtu vzdělávacích a kulturních akcí. Řada vedoucích pracovníků uvedla, že informace získané z benchmarkingu jim pomohly v přesvědčování pracovníků při prosazování změn. V některých případech údaje přispěly například ke změně postoje zřizovatele při redukci poboček či proti snahám snížit počet pracovníků. Často si knihovny uvědomily své slabiny, což je první krok k tomu, abychom usilovali o zlepšení.

Co tedy udělat pro zapojení se do dalšího kola projektu?

V první řadě se knihovna musí rozhodnout, jestli se porovnávat chce, nebo nechce, zda pro ni budou mít zjištěná data nějaký význam. Zatím se pro to rozhodlo 300 knihoven. Potom už je to velmi jednoduché. Na webové stránce <http://www.benchmarkingknihoven.cz/> knihovna vyplní krátký registrační formulář a obdrží heslo pro vstup do databáze. Na stránce <http://ipk.nkp.cz/odbornosti/mereni-vykonu-a-kvality-v-knihovnach-1/Benchmarking.htm> jsou podrobné pokyny, jak dále postupovat. Nově vstupující knihovny si mohou vyplnit svá data nejen za rok 2014, ale mohou vložit i údaje za roky 2012 a 2013, a tím okamžitě získají pohled na svůj vývoj za poslední tři roky. Každý účastník projektu je zařazen do elektronické konference, prostřednictvím které dostává aktuální informace a může klást dotazy. Při jakýchkoliv nejasnostech je užitečné kontaktovat Mgr. Vladanu Pillerovou (vladana.pillerova@nkp.cz) nebo mě (vit.richter@nkp.cz).

Děkuji za odpovědi.

Ptala se **LENKA ŠIMKOVÁ**

Příspěvek k mediální gramotnosti: Jak s námi hovoří média

S nadsázkou bychom mohli říci, že média jako prostředky komunikace existují od té doby, kdy Johannes Gutenberg roku 1445 vynalezl knihtisk. Jejich podoba zůstala po několik století téměř stejná, šlo o noviny s ilustracemi, později s prvními fotografiemi. Ve dvacátém století se k tisku postupně přidává rozhlas a televize (a do určité míry i biograf), čímž vzniká informační síť s do té doby nevídaným polem působnosti v relativně krátkém čase. V této době již můžeme o sdělovacích prostředcích hovořit jako o „masových“. Se vznikem internetu tato síť ještě zhoustla, počet sdělení rapidně narostl a člověk začal být do určité míry informacemi zahlcen.

Masová média s námi, jako s příjemci sdělení, určitým způsobem komunikují, ale tato komunikace je jednostranná: nejde o diskusi dvou či více subjektů, nýbrž o vyslané sdělení, které člověk přijme a případně si jej dále sám zpracovává. Nese to s sebou určitá rizika, tím největším je bezesporu manipulace. Nutno dodat, že tato jednostrannost se s příchodem internetu narušuje. Pod zpravodajskými články se otevírají diskuse, v nichž se mohou čtenáři k dané problematice vyjádřit a s textem polemizovat.

A tyto diskuse opět přispívají k utváření názoru, jaký ke článku nakonec zaujmeme. Ne nadarmo se proto v některých z nich objevují provokatéři, jejichž posláním je rozvířit vlny a držet diskusi při životě.

Když se podíváme do historie, najdeme nespočet případů, kdy byly komunikační kanály (technická zařízení, podílející se na přenosu sdělení) využívány k propagaci určitých názorů a následně manipulaci s příjemci. V tisku se kromě slov využívala žurnalistická fotografie,

pro biograf a televizi byl určen film. Už Lenin po revoluci v roce 1917 tvrdil, že nejdůležitějším nástrojem šíření ideálů komunismu bude právě filmová páska. Sílu tohoto nástroje si uvědomovali i nacisté: například Leni Riefenstahlová, německá dokumentaristka žijící v době Třetí říše, dokázala natočit velmi poutavým stylem dokumentární snímky, které měly demonstrovat sílu Říše. Noční záběry na masy s pochodnými vzbuzujícími emoce či nové úhly pohledu kamery nejenže vyvolávaly v divácích tichý úžas a respekt, ale hlavně ovlivňovaly jejich myšlení.

Nesmíme opomenout ani filmové týdeníky, které za válečných let posilovaly vlastenectví a v době studené války už fungovaly jako ryzí propaganda (a to jak na Východě, tak i na Západě). Za zmínku by určitě stála i klasická, umělecká kinematografie, která se na utváření veřejného mínění podílila také velmi podstatnou měrou. Hollywoodští režiséři například formovali svými díly vztah veřejnosti vůči válce ve Vietnamu.

V průběhu času se z mediální komunikace stal vědní obor, který čerpá své poznatky mj. z psychologie a sociologie. Na vysokých školách se dnes studenti učí, jak funguje lidská mysl, jakým způsobem konkrétní sdělení zacílil na co největší skupinu, které postupy je k tomu třeba využít a čeho všeho tím lze dosáhnout. Potíží je v tom, že příjemce tyto znalosti nemá, a proto se nemůže (vůči propracovanému systému takto se valících informací) účinně bránit. „Souboj“ diváka/čtenáře/posluchače s médiem se stává více a více nerovným, až nakonec člověk podlehne a média dosáhnou svého cíle.

Technik, které média využívají k tomu, aby jejich sdělení padlo na úrodnou půdu, je celá škála. Prvotním dělením je, podle mého názoru, komunikace zjevná a podprahová. V prvním případě jde o zcela jasnou věc, autor napíše text či natočí obrazový materiál a bez postranních úmyslů jej vypustí do světa. U podprahové komunikace přichází na řadu již výše zmíněná psychologie. Podle Marie Farkové je „vnímání základním poznávacím procesem, který vzniká bezprostředním působením vnějšího nebo vnitřního podnětu a má charakter přímého smyslového poznávání“. Jenomže lidský mozek není schopen veškeré tyto podněty zpracovat naráz, a tak některé odsouvá na později.

Neznamená to ale, že by je nezpracoval. Tyto informace se zapíší do podvědomí a mnohdy mohou ovlivnit naše následné chování.

Velký problém tkví v tom, že média dnes využívají podprahovou komunikaci (manipulaci) ve stále větší míře, a to nejen v reklamě, ale též ve zpravodajství a publicistice. A pokud přistoupíme na myšlenku, že kdo ovládá média, ovládá mysl, je vcelku pochopitelné, že každý, kdo chce něco v dnešním světě znamenat, skupuje mediální domy. Jenomže tím dochází k silnému zásahu do novinářské objektivnosti, jejíž absence má na společnost velký dopad.

Manipulace ve zpravodajství

Význam slova zpravodajství je jasný. Jde o činnost, při které nás média informují o tom, co se událo nejen u nás v České republice, ale i ve světě. Zpravodajství by mělo být jasné, stručné, vyvážené a především oproštěné od názorů lidí, kteří jej připravují (autorovy názory patří do publicistiky). Tolik čistá teorie. V současné praxi to ovšem vypadá tak, že se ve většině případů zpravodajství tvoří de facto na míru určitým (předem stanoveným) cílům. Chcete-li, můžeme leckdy hovořit o politických či ekonomických zadáních, která jdou ruku v ruce s cíli majitele či zřizovatele média.

Vydavatelé mají velmi dobře zmapováno, jaké skupiny obyvatel je sledují, a podle toho uzpůsobují komunikaci tak, aby bylo cílů dosaženo. Tyto modifikace jsou především jazykové, pro každou skupinu se používá takový jazyk, aby byli příjemci schopni informace co nejlépe pochopit a vstřebat. Dále je to pak obsahová filtrace, tedy vybírají se takové informace, které cílové konzumenty zajímají, případně se jich nějakým způsobem dotýkají osobně. V tomto bodě se pak odděluje seriózní žurnalistika od té bulvární.

V této chvíli také do zpravodajství vstupuje i podprahová komunikace. Ta se v každém typu média projevuje jinak. Záleží totiž na tom, jak člověk vnímá informace. Tištěné noviny si za dlouhou dobu své existence vypracovaly určitá pravidla, která jsou víceméně dodržována. I tyto ustálené znaky mají však své výjimky, za nimiž může stát třeba snaha zaujmout na první pohled. Všeobecně jsou ale v novinách nejzajímavější články umísťovány na začátek. Většina

lidí v populaci jsou praváci a preferují pravou stranu, takže je celkem nasnadě, že mnohdy se podstatnější informace nacházejí na stránkách pravých. Všimněte si, že pokud budete listovat novinami, oči vám bezděčně spočinou nejdříve na pravé straně a teprve pak se podíváte na levou. I přes to, že čtete zleva doprava.

Na internetu se čte do obrácené pyramidy, člověk je schopen pozorně vnímat několik prvních odstavců, poté se soustředí již na střed odstavců, očima hledá záchytné body v podobě klíčových slov. Proto nejdůležitější sdělení bývají v těchto místech. Pokud je na internetu článek příliš dlouhý (a není opravdu něčím zajímavý), zpravidla skončíte po osmém odstavci a text nedočtete do konce (maximálně srolujete a budete hledat záchytné body).

Pro rozhlas platí zase jiná forma vnímání. Vzhledem k tomu, že jsme odkázáni pouze na poslech v reálném čase (neexistuje možnost zopakování), umísťují se nejpodstatnější sdělení na začátek a konec. Podporu našemu poslechu v tomto případě dělá intonace, která nám do jisté míry říká, co je důležité a co méně, čili s intonací se též mění i naše plné soustředění. Televize je pak kombinací poslechu a zrakových vjemů, kdy za použití správných technik vzniká pocit, že to, co vidíme v televizi, je naše reálná zkušenost. Je to, mimochodem, jeden z důvodů, proč máme tendence víc věřit tomu, co vidíme v televizi.

Televize má proto asi největší schopnost manipulace s divákem pomocí podprahového vnímání, především hrou na city – emoce. Klasickým případem je opět intonace, pomocí které nám reportér vyjadřuje své pocity (které jsou v drtivé většině případů předem dané), a my tzv. zrcadlíme, tedy tyto jeho zinscenované pocity vnímáme, přejímáme a podle toho se zachováme. U obrazovky tak projevíme lítost, účast, vztek, pobavíme se. Kromě toho bývají reportáže podkresleny hudbou, ta může být buďto podporující, nebo dráždivá, nepříjemná. Záleží na tom, jaká je cílová skupina a jaký má zpráva účel.

Uvedu příklad: Pokud budete sledovat v televizi reportáž o povodních, bude mluva reportéra pomalá, intonace spíše klidná a hudba v pozadí melancholická. Tyto vjemy ve vás vzbudí lítost nad katastrofou postiženými lid-

mi, a jakmile se v tuto chvíli objeví na obrazovce číslo účtu s prosbou o pomoc, budete daleko ochotnější k tomu přispět finanční částkou. Stejně to funguje i v jiných případech. Informuje-li zpráva například o chystaných škrtech v rozpočtu, tedy věci, která se negativně dotkne mnoha lidí, bude reportér vypadat a hovořit zcela jinak. Pravděpodobně ve vás vzbudí vztek, a to v mnohem větší míře, než kdybyste si měli zprávu přečíst na internetu.

Žurnalistická fotografie a manipulace

Podobný mechanismus platí i u využívání žurnalistické fotografie, doprovodu k tištěnému či internetovému zpravodajství. V historii běžně docházelo k inscenacím, ořezům a retuším snímků. Jedním z nejznámějších případů je vztyčení sovětské vlajky nad dobytým Reichstagem na konci druhé světové války. Fotografie byla pořízena o dva dny později a byla plně v režii tehdejších mistrů sovětské propagandy. Stejným způsobem a ze stejných důvodů vznikla slavná fotografie, na které američtí vojáci při bojích v Tichomoří vztyčují vlajku na ostrově Iwodzima.

V současné době se žurnalistická fotografie využívá spíše pro emoční manipulaci. Svým obsahem má evokovat konkrétní pocity. Běžným jevem je výběr snímků podle toho, jak na nich osoba vypadá. Pokud chce redakce čtenáři podprahově říci, že nemá s touto osobou sympatizovat, vybere takovou fotografii, na které dotyčný vypadá nelichotivě, případně je v nějaké nestandardní poloze. Pokud je záměrem opak, vybírají se fotografie jemné, přívětivé, kde má dotyčný laskavý úsměv.

Případně se využívá ilustračních snímků, které jsou pořízeny v jiné situaci, v jiném čase a kraji, a přesto se objeví pod konkrétní zprávou. Typickým je třeba využívání snímků tvůrců neoblíbených politických rozhodnutí v případě, že tato rozhodnutí mají negativní dopad na část společnosti a článek popisuje tento dopad.

Neoznačená reklama ve zpravodajství

Jak jsme si již uvedli, pro každý typ média platí jiné mechanismy vnímání. Tyto znalosti se využívají nejen pro umístování klíčových zpravo-

dajských sdělení, která mají u respondenta vyvolat určitý postoj nebo názor, ale též v reklamě. Všeobecně by se dalo říci, že reklama je matkou podprahové komunikace a manipulace. A protože reklama je jedním z hlavních zdrojů příjmů mediálních domů, proniká z původně vymezených prostorů (na internetu banery, v tisku inzertní plochy) i do samotných textů, s oblibou do těch, které mají zdání zpravodajství.

Tyto články se objevují nejčastěji na zpravodajských serverech, na první pohled se tváří jako seriózní zprávy, často souvisejí s aktuálním děním a mají poutavý titulek. Většinou jde o varovný či výchovný typ zpráv. První části textu též na první pohled nevykazují žádné známky toho, že by mělo jít o neoznačenou reklamu.

To podstatné se začíná odehrávat v prostředí zprávy, přesně v místech, kde člověk přestává číst celé řádky a vnímá hlavně úzké, střední pruhy odstavců. V těchto místech se dozvídáme o tom, že odborník, který je výše v textu citován, je majitelem nějaké firmy, spojené s obsahem článku. Případně v těchto místech naleznete klíčová slova, jako jsou například *bezpečnost*, *zdraví* či *peníze*, nebo celé pasáže textů vyňatých z propagačních materiálů dané firmy.

Podstata tkví v tom, že si čtenář v tu chvíli vůbec neuvědomí, že čte neoznačený reklamní text. Zprávu bude s největší pravděpodobností vnímat jako další z mnoha. Ale jméno firmy se mu zaryje do podvědomí a z něj vyskočí do vědomí ve chvíli, kdy narazí na nějaký související podnět.

Například – budete-li číst takovýto inzertní článek s tipy, jak ušetřit peníze za vodu, vzpomenete si na onen název firmy (z článku) vyrábějící redukce na vodovodní kohoutky v tu

chvíli, kdy vám přijde domů vyúčtování spotřeby. Je možné, že pak sednete k počítači a podíváte se na jejich stránky, případně jejich prostřednictvím rovnou nějaký výrobek koupíte.

Jak se manipulaci bránit?

V dnešní době je nutné být při čtení či sledování zpráv obezřetný. Všimněte si nejen obsahu, ale také formy sdělení, ta vám totiž často ukáže, jaký je jeho účel a cíl. Dobré je analyzovat veškeré informace, čerpat z více zdrojů a nespolehat se na to, že když nám něco ve zprávě potvrzují autority (ať již z odborných, či společenských kruhů), že je to absolutní pravda. Vyplatí se osvojit si taktiku „nepřítele“ a sledovat, zda jsou v textech přítomné manipulační techniky. Můžete tak odhalit nejen text, jehož cílem není prohloubení znalostí, ale jen a pouze vaše peněženka. Na závěr však dodávám, že obezřetnost by neměla překročit mez paranoie, ne všechny zprávy jsou manipulační a ne všechny texty, které se v médiích objeví, jsou neoznačenými reklamními sděleními.

KRISTINA KADLAS BLÜMELOVÁ

✉ bluemelova@medmedii.cz

Mgr. Kristina Kadlas Blümelová

vystudovala HTF UK v Praze. Je novinářkou na volné noze. Za svou kariéru prošla velkými vydavatelskými domy i menšími redakcemi odborných titulů. Pracovala jako redaktorka Českého rozhlasu, internetové podoby deníku E15 či tištěného měsíčníku Finanční management. V současné době se kromě autorského psaní věnuje přednášení mediální gramotnosti pro studenty středních škol.

DO ČÍSLA PŘISPĚLI

Mgr. Kristina Kadlas Blümelová – redaktorka, www.medmedii.cz ✨ **PhDr. Martina Horáková** – Knihovna Národní galerie v Praze ✨ **Věra Humlová** – Obecní knihovna Zvole ✨ **Mgr. Jiří Klusoň** – Ministerstvo kultury ČR ✨ **Bc. Šárka Kulígová** – Knihovna města Ostravy ✨ **MgA. Bc. Petr Nagy** – literární kritik a redaktor, Kladno ✨ **Ing. Libuše Nivnická** – Knihovna Jiřího Mahena v Brně ✨ **PhDr. Vít Richter** – Národní knihovna ČR ✨ **Mgr. Helena Hubatková Selucká** – Knihovna Jiřího Mahena v Brně ✨ **Mgr. Klára Smolíková** – spisovatelka, scenáristka a lektorka, Praha ✨ **Olga Vašková** – redaktorka, Praha ✨ **PhDr. Michal Wanner, Ph.D.** – odbor archivní správy a spisové služby MV ČR

Časopisecké jednohubky stokrát jinak

Časopisy v knihovnách trpí, rozpadají se, trhají, jen s obtížemi odolávají luštitelům křížovek a řešitelům hádanek.

Dlouho zkrátka nevydrží a rychle se zkonsumují. Jednohubky. Ovšem s mixem příchutí a ingrediencí. Můžeme ochutnat, zda nám takové texty vyhovují.

Můžeme experimentovat, zda bychom sami něco nevytvořili.

Foto Hanina Veselá

Časopisy jsou komunikačním prostředkem, který má oproti knize mnohá specifika. Pro čtenáře jsou díky inzertním stránkám cenově dostupnější, jsou tematicky pestřejší, přináší aktuální informace, ale také rychleji zastarávají. Knihu český čtenář nevyhodí. Přestože ví, že už ji číst nebude, obchází s ní aspoň knihovny a antikvariáty, aby ji někde udal. Periodický tisk s klidným svědomím použijeme na podpal, sušení hub nebo do mokřých bot.

Rozmixovanou dětskou výživu podávejte po lžičkách

Speciálně dětské časopisy bývají špatně viditelnou kategorií. Jejich aktuálnost spočívá ve střídání ročních období, významných svátků a zachycení organizace školního roku, jinak se vyskytují v jakémsi koncentrovaném bezčasí. Neodolají nenechavým dětským ručkám a přitom uživatele bezostyšně vyzývají: *Vybarvi si. Spoj. Dopln. Vystřihni!*

K těmto nevýhodám se ale váže mnoho předností. Dětské časopisy uvádějí malé čtenáře do světa, jsou šířivanou zprávou o naší kultuře, včetně kultury knižní. Přípravují na četbu knih víc, než by se možná slušelo. Po jednotlivých soustech předkládají tu básničku, tu pohádku, výlet do historie, výpravu do přírody nebo aspoň nové slovo.

Ohlédnutí za dětskými časopisy

Není běžně známé, že autoři, kteří vytvořili zlatý fond dětské literatury, vše často nejprve testovali v dětských časopisech. Zde pokoušeli dětský vkus František Hrubín, František Halas, Václav Čtvrtek či Jiří Žáček, zde se ucházely o oblibu ilustrace Josefa Lady, Ondřeje Sekory, Adolfa Borna či Aloise Mikulky. Spikleneckví Mladé fronty, která vznikla v roce 1945 a vydávala dětské časopisy, a Státního nakladatelství dětské knihy, přejmenovaného později na Albatros, roztrhl až rok 1989. S privatizací nakladatelských domů ubylo knih, které byly původně časopiseckou četbou na pokračování. Přišla však ještě jedna změna. Dětské časopisy přestaly cílit na školy a školky. Najednou nebylo možné odebírat časopisy ve stejném počtu, jako bylo dětí ve třídě, a vydavatelé se přeorientovali na individuální čtenáře.

Hrajeme si a čteme

Časopis počítá s tím, že se jeho čtenář soustředí podstatně kratší dobu, proto mu předkládá pestré materiály, střídá rubriky, hraje si s nápaditou grafickou úpravou, posiluje obrazovou složku. Nikdy nezapomíná na herní prvek. Dospělý čtenář nalistuje sudoku, horoskop či si udělá kvíz, dospívající se vrhá na žebříčky oblíbenosti filmů či hudby, účastní se soutěží nebo slepí vystřihovanku

kosmického korábu, děti si lámou hlavy nad rébusy, hledají rozdíly nebo pojmenovávají obrázky v malovaném čtení.

Nezastupitelná je role časopisu především u dětských čtenářů, kterým pomáhá rozvíjet slovní zásobu, ponouká je aktivizačními výzvami prozkoumávat obrazová i textová sdělení. Bez této fáze se jen těžko vybudují návyky, které usnadňují orientaci v rozličných mediálních sděleních.

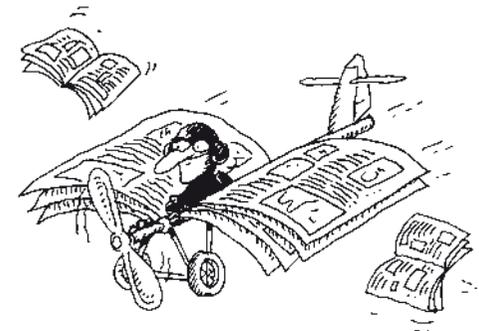

Foto archiv K. S.

Středoškoláci připravili časopis pro děti

Mediální výchova

Zajímavé je, že mediální výchova, jedno z průřezových témat, které musí realizovat školy základní i střední, příliš nemyslí na knihy. O to víc se ale věnuje periodickému tisku, a to nejen prostřednictvím podpory kritického čtení, ale i skrze vlastní tvorbu. Zde se otevírá prostor pro spolupráci s knihovnami, které na rozdíl od škol odebírají velké množství novin a časopisů.

RECEPTY PRO POUČNÉ HRANÍ

S PŘEDŠKOLÁKY

☉ Inspirujme se hravými aktivitami, úkoly a hádankami v časopisech. Hledejme rozdíly, pojmenováváme tvary, barvy, spojujme podobné, hledejme opaky, hraje si s písmeny či číslicemi.

☉ Nemusíme vždy využít přímo stránek z časopisu, za pomoci kopírky si snadno vytvoříme vlastní hádanky. Třeba připravme listy se zadáním najít a spojit ilustrace ze stejné pohádky, porovnáváním velikosti nakreslených knih či písmen, objevováním rozdílů na dvou fotografiích porízených přímo v knihovně.

☉ Společně vymysleme příběh formou malovaného čtení, do kterého děti přispějí ilustracemi. Nebo si vytvoříme stránky naší vlastní rubriky:

třeba obrázky, jejichž názvy začínají na stejné písmeno nebo představující různé domácí mazlíčky.

☉ Povídejme si o časopisech: kde je kupujeme, jak často vychází, čím se liší od knížek. Ptejme se dětí, které rubriky mají rády a proč.

RECEPTY PRO PRŮZKUM NOVIN A ČASOPISŮ

S MLADŠÍMI ŠKOLÁKY

☒ Stříhejme a lepme! Vytvářejme dioramata s postavami z oblíbených knížek, motivujme k vytváření vesmírných raket, měst či zoologických zahrad inspirovaných časopiseckými vystřihovankami.

☒ Zpracujme po částech rubriku o tom, co znamenají přísloví, rčení či pořekadla. Hrajme si s doslovnými významy: *Vzal nohy na ramena. Jako pytel blech. Padají trakaře.*

☒ Povídejme si o různých časopiseckých rubrikách, učme děti rozpoznávat rozhovor, zprávu, čtení na pokračování nebo reportáž.

☒ Všimějme si, jak jsou časopisy graficky upravené – velikosti titulků, řazení textů do sloupců, popisky pod obrázky, mezititulky apod.

☒ Hrajme si na novináře. Nechme holky a kluky vymyslet titulek k článku, vybrat vhodný obrazový doprovod, zvolit vhodné téma pro určitý časopis.

RECEPTY PRO OCHUTNÁVÁNÍ PERIODICKÉHO TISKU

SE STARŠÍMI ŠKOLÁKY

◆ Vyhlašujeme soutěže, které budou podporovat čtenáře v psaní různých článků.

◆ Hrajme si společně na redakci časopisu. Rozděleme si role „kdo je kdo“ v redakci: šéfredaktor,

Ilustrace
Honzy Smolíka
k aktivitám
směřujícím
k tvorbě
vlastního
časopisu

fotograf, novinář, editor, jazykový korektor nebo grafik. Máme-li možnost práce na počítačích, zkusíme si různou typografickou úpravu jednoho textu. Pořizujeme fotografie k zadanému článku, ale i třeba k reklamě na knížky.

◆ Představujeme v tematických pořadech pestrou nabídku časopisů pro děti a mládež, které v knihovně jsou. Vysvětlujeme zaměření žánrových časopisů na různé cílové skupiny (pro modeláře, rybáře, zahrádkáře, sportovní fanoušky nebo hráče počítačových her).

◆ Učme holky a kluky rozeznávat různé typy reklamních sdělení v tiskovinách: inzerci a PR články. Vysvětlujeme si, proč tam reklama je (zlevňuje cenu časopisu) a proč taková sdělení musíme brát s rezervou.

◆ Porovnávejme, jak o stejné události informují různé noviny.

RECEPTY PRO NOVINÁŘSKÉ EXPERIMENTY

SE STUDENTY A POKROČILÝMI ČTENÁŘI

○ Podporujeme čtenáře v psaní článků. Upozorňujeme na možnosti elektronického publikování recenzí na knížky na různých internetových stránkách.

○ Vybízejme čtenáře k psaní rozhovorů se spisovateli, ilustrátory či nakladateli, reportáží z veletrhů, autorských čtení či dalších literárních akcí. Pomozme zprostředkovat publikování takových článků v místních novinách či školních časopisech.

○ Nebojme se vlastního knihovnického časopisu, do kterého by přispívali čtenáři, může být jen elektronický a umístěný na webových stránkách knihovny.

○ Uspořádejme workshopy o publicistice, zasvěťme zájemce do tajů tiskových a novinových zpráv, kouzel popisků, výběru fotek k článkům či vedení nezávislých rozhovorů.

○ Zvěme do knihovny novináře a mediální odborníky na besedy o úskalích publicistiky.

Časopis pro dětské
čtenáře knihoven

Norsko-český magazín

Děti periodický tisk zajímá, nemají před ním takový ostych jako před knihou. Smyslem workshopů inspirovaných časopisy však nemusí být jen průprava ke čtení knih, ale též výchova poučeného čtenáře novin a časopisů. Na rozdíl od knih se v těchto tiskovinách setkáváme s reklamními sděleními. Čtenáři by měli být schopni odhalit zkruslování, zamlčování, podbízení a manipulaci. Starší čtenáři pak mohou aktivně vstupovat do tvorby mediálního sdělení.

Se středoškolskými studenty jsme jeden rok připravovali časopis pro dětské čtenáře knihoven, jiný rok tvořili magazín společně s žáky z norské partnerské školy. Zapojil se každý a vlastní práce v redakčním týmu vždy vydá za několik přednášek o médiích. Dobrou zkušenost mám i s oslovením regionálních redakcí, aby daly prostor reportážím a dalším článkům, které napsali z různých knižních akcí sami studenti.

Pro menší děti jsem zase řadu let přispívala vlastními články do dětských časopisů a vím, že knihovníci mají ostych využívat nápady a náměty ze stránek časopisů pro vlastní akce, což je škoda. Vydavatelé by mnohdy aktivitu ze strany knihovníků sami rádi podpořili.

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

klara.smolikova@tiscali.cz

ROZHOVOR

s **BOHDANEM VOLEJNÍČKEM**,
nositelem titulu *Knihovník Moravskoslezského kraje*

Knihovníkem náhodou... a navždy!

Bohdan Volejníček, známý též pod svou přezdívkou BoboKing, je spojen s životem Knihovny města Ostravy (KMO) již bezmála čtyřicet let. Založil zde čtenářský sci-fi klub, postupně se zapojil do recenzentské a přednáškové činnosti v tomto žánru, spoluzakládal a dodnes vede při KMO internetový časopis *Párek*. Kromě toho je čtenáři i kolegy oceňován nejen pro své znalosti, ale i pro svůj pohodový a vstřícný přístup k práci i k životu. Naprosto zaslouženě se tedy vloni na podzim stal nositelem titulu Knihovník Moravskoslezského kraje za rok 2014.

→ **V době, kdy si rodiče a pedagogové stěžují, že děti častěji než ke knize sedají k televizi, k počítači, k mobilu či tabletu, se nejlepšího moravskoslezského knihovníka roku 2014 musím na úvod zeptat, jaké bylo jeho dětství s ohledem na trávení volného času. Předpokládám, že hned v této první odpovědi zazní, že jsi, Bohdane, v dětství hlavně četl.**

Samozřejmě že jsem četl, od dětství jsem ležel v knihách, i když šlo o samou populárně naučnou literaturu: encyklopedie, slovníky, průvodce dějinami techniky, dopravy... to bylo moje. Z beletrie jsem četl maximálně doporučenou literaturu z donucení a Foglara dobrovolně. Ale nebyl jsem typický knihomol, stíhal jsem i jiné aktivity než čtení. Nebylo tolik zajímavých pořadů v televizi a v naší rodině byly knížky běžnou věcí, takže jsem v nich našel oblibu.

→ **A měl jsi už v době dětství a dospívání představa, že tě svět knížek přitahuje natolik, že v něm chceš jednou i pracovat?**

Tak to určitě ne. Dokonce jsem si v dětství naivně myslel, že stát se knihovníkem není asi jednoduché, že je to záležitost nějaké protekce nebo tajného jmenování, netušil jsem, že jsou na to školy a že bych mohl knihovníkem klidně být i já. Vystudoval jsem gymnázium, ale tam byla čeština noční můra, hlavně gramatika... Ke knihovnictví jsem nakonec přišel jako slepý k houslím, protože jak jsem od dětství ležel hlavně v těch cestopisech a odborných knihách o dopravě, chtěl jsem být námořníkem. Takže jsem se přihlásil ke studiu na vysoké škole, obor lodní doprava. Ale přišel rok 1989 a já jsem odjel do světa zlákaný možností cestovat. V Anglii jsem jezdil po

farmách a sbíral jahody a užíval si svobodného studentského života. Po návratu domů jsem na školu nakonec nenastoupil, ale získal jsem místo skladníka v Knihovně města Ostravy, a když se za rok za dva uvolnilo místo přímo v půjčovně, bylo mi nabídnuto.

→ **A ty jsi nabídky samozřejmě využil... a záhy jsi také založil dnes už pověstný sci-fi klub Knihovny města Ostravy.**

Ano, v roce 1993 jsem přešel za pult do půjčovny, a protože začala vycházet sci-fi literatura a čtenáři se po ní začali ptát, dostal jsem nápad založit klub. Do roku 1989 byl tento žánr velmi okrajový, tendenční a prosocialisticky laděný, ale po revoluci se sci-fi literatura začala prosazovat, ve výkladech se začaly objevovat hromady knih s lákavými obálkami, plné fantastických námětů a i já jsem tomuto žánru začal propadat. Knihovny v České republice tenkrát tuto literaturu často odmítaly nakupovat, jednak proto, že byla brána jako brak, a také musím přiznat, že v té době byly tyto knížky snad ještě dražší než mainstreamová literatura, protože se vydávaly v malých nákladech u specializovaných nakladatelů.

→ **Sci-fi klub KMO funguje dodnes – jsou v něm nějací čtenáři, kteří spolu s tebou byli před dvaceti lety u jeho zrodu? A je rozdíl mezi tím, jak jsi vedl klub tenkrát a jak nyní?**

Ano, je tam i pár čtenářů, kteří zažili ty úplné počátky, kdy jsem sháněl peníze, fanoušci se skládali na nákup nových knih... takže někteří z té doby pořád chodí. Kdysi jsem si čtenáře z klubu sci-fi vedl zvlášť, dokud nebyly počítače, takže jsem věděl, že jich chodilo tak 250 až 300.

Dneska může být každý čtenář knihovny automaticky i občasným návštěvníkem sci-fi klubu, takže už se to tak přesně vyčíslit nedá. Když klub začínal, tak to byla doba, kdy jsem byl úplně blázen do sci-fi – každou knížku, než jsem ji dal do klubu, jsem nejdřív sám přečetl. Dneska bych musel být čtenářský gigant, abych to při tom množství knih, které v tomto žánru vycházejí, zvládl. Dnes už si knihu přečtu na doporučení, že je opravdu dobře napsaná, se zajímavou myšlenkou, nebo když mě někdo požádá, abych na ni napsal recenzi. Není, myslím, ve schopnostech žádného čtenáře, aby zvládl přečíst všechnu fantastiku, protože dnes je to jeden z nejdůležitějších žánrů, který v České republice vychází. To jsou kvanta, Akademie Science Fiction, Fantasy a Hororu hlásí tak okolo 500 knih ročně.

→ Od propadnutí sci-fi literatury byl už jen krůček k přednáškové činnosti o tomto žánru.

Ano, začal jsem se zajímat i o vývoj a historii žánru, začaly se objevovat naučné knihy, žánr se postupně osvobozoval z té kategorie prostého braku, začalo se o něm mluvit i v literárněvědných kruzích, tak mě napadlo, že bych o tom začal přednášet, což se celkem ujal. Přednáším v Knihovně města Ostravy, ale i v jiných městech, pro dospělé i pro školy.

→ A ještě najdeme jednu aktivitu, při jejímž zrodu jsi také byl – elektronický časopis *Párek* plný recenzí na dobré čtivo, který při KMO vznikl v roce 2000.

V té době už byl dva roky v knihovně internet, psal jsem články zvláště o sci-fi a recenzoval jsem pro velké sci-fi servery v republice, takže jsem měl materiály a byl jsem pro vznik časopisu. Na první schůzce nás bylo hodně, hledali jsme název pro časopis a první číslo bylo s velkou slávou uveřejněno na internetu. Pak sice nadšenců z redakce postupně ubývalo, až jsem zůstal převážně sám a *Párek* tvořím už patnáct let s velkou podporou kolegyně Jany Martiníkové, která dělá korektury. Časopis vychází na internetu, ale jeho tištěná verze putuje do všech poboček KMO, aby byl v každé aspoň jeden exemplář (pozn.: *Knihovna města Ostravy je tvořena ústřední knihovnou v centru města a 27 pobočkami v městských obvodech Ostravy*).

→ Je tedy nasnadě, že ses svými aktivitami začal zapisovat do povědomí v knihovnických kruzích, že vcelku logicky přišlo krásné ocenění – vloni na podzim jsi získal cenu Knihovnik Moravskoslezského kraje 2014, kterou ti udělil Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR. Určitě to pro tebe bylo milé překvapení...

Bylo to pro mě překvapení. Bylo mi řečeno, že mám jet na služební cestu do Olomouce na zasedání organizace SKIP a že mám jet určitě! Tak to možná bylo trochu takové naznačení... Věděl jsem sice, že taková cena existuje, protože ji už před časem získala naše kolegyně z dětského oddělení Šárka Hlaňová, ale že se zrovna měla udělovat na tom daném zasedání, to jsem netušil, a že bych ji mohl získat zrovna já, to už vůbec ne. Takže celkově to bylo pro mě překvapení, ano, příjemné překvapení.

→ A dalším příjemným zážitkem poslední doby byla jistě možnost poznat práci knihoven ve dvou skandinávských zemích. Vycestoval jsi pod záštitou Unie zaměstnavatelských svazů ČR. Povíš nám něco i o tomto?

Cesta do Skandinávie byla zaměřená na řešení zaměstnaneckých otázek, odborů v knihovnách apod., ale dozvěděli jsme se i o systémech fungování knihoven v Dánsku, ve Švédsku, kde jde o úplně jiný pohled na knihovnictví, než jak ho tradičně známe u nás. Upustili tam od modelu obrovská hala s nekonečnou řadou regálů plných knih: čím víc knih, tím lepší knihovna... Trendy už jsou úplně jiné – z knihovny vzniklo tzv. komunitní centrum, kulturní centrum, odezva uživatelů i obcí byla obrovská, během půlroku po změně v knihovně se zvýšila návštěvnost o 30–40 %. Zvláště v Dánsku, konkrétně v nejbohatší obci dánského království v Horsholmu, je součástí knihovny velké divadlo, malé divadlo pro děti... Standart nejen tam, ale ve všech větších dánských knihovnách je kavárna s občerstvením, což je u nás v českých knihovnách pořád tabu – jídlo v knihovně... Vše je nachystáno, aby to bylo mobilní, regály na kolečkách se dají odsunout, aby se během chvíle připravil prostor třeba pro večerní představení nebo jinou akci. V knihovně jsou i učebny, v nichž se mohou scházet a scházet nejrozličnější místní spolky a organizace, lidé různých koníčků a věkových kategorií...

Bohdan Volejníček
při přebírání ceny SKIP
Knihovnik MS kraje 2014

Foto Zbyněk Kotzian

→ Co si myslíš o názorech, že audioknihy, elektronické čtečky, tablety a další technika časem vytlačí z našich životů klasickou papírovou knihu?

Zatím to nic nepotvrzuje, statistiky ani nejrozsáhlejší výzkumy. Lidé stále preferují papírovou verzi před audioknihou nebo před elektronickou verzí textu. Nic nenasvědčuje tomu, že by knihy v nejbližších letech, desetiletích skončily. Já sám jsem zastáncem klasické papírové knihy, přečetl jsem si snad jedinou knihu na e-čtečce, audioknihu jsem ještě neposlouchal nikdy, to si ani nedovedu představit – sedět a poslouchat, takže zatím je pro mě klasická knížka nejvíc.

→ Doma s tebou tvou knižní vášeň sdílejí? Prozradíme, že máš dva syny ve věku 15 a 10 let.

Knihomolství zdědil především starší syn, který je snad ještě náruživější čtenář než já, za den je schopen přečíst knihu, ráno začne, večer má hotovo. Mladší syn také čte, a hlavně od jeho dětství dodneška vezmeme každý večer, než se jde spát, knihu a společně si dvacet minut půlhodinku čteme, střídáme se v předčítání.

→ A jak působíš na čtenáře, když jsi v práci, za výpůjčním pultem? Předáváš doporučení na

českou a světovou literaturu, své vlastní čtenářské zážitky?

Úkolem knihovníka není vychovávat čtenáře, striktně mu ukazovat, co by měl číst. Stejně tak jsem proti systému školní doporučené četby. Myslím, že takové přístupy spíše od čtení odradí. Za ty desítky let, co už jsem v knihovně, sám vidím, že i čtenáři, kteří se mnou začali se sci-fi klubem a četli jen sci-fi, se začali postupně ptát i na doporučení jiného typu literatury. A když jsem jim doporučil moderní americké autory nebo Hrabala, tak tyto knihy s nadšením objevili. Myslím, že to je ta cesta: nejprve nechat čtenáře číst podle jejich zájmu, postupně s nimi navázat kontakt a když získají důvěru v knihovníka, ne po jedné návštěvě, ale po delší době, kdy spolu v knihovně komunikují, tak potom knihovník může doporučovat.

→ Bohdane, jaké bys měl závěrem ze své pozice knihovníka poselství pro zejména mladé čtenáře v době, kdy se tvrdí, že děti a mládež čtou čím dál méně?

Výběr knih je nyní značný, děti mají možnosti a statistiky ukazují, že mladí stále čtou, nemyslím si, že současná generace nečte. Žijeme v období založeném na informacích, což nás nutí stále víc a víc číst. Všechny informace, i když jsou na internetu, jsou psané, a když se je chceme dozvědět, čteme víc a víc, potřebujeme čtením informace získávat, takže čtení je stále prioritní.

→ A my závěrem dodejme, že kromě rodiny a knih je tvou velkou vášní turistika a poslední dobou také geocaching, ale to by vydalo na další dlouhý rozhovor. Takže o tom zase někdy příště. Za dnešní rozhovor, Bohdane, děkují a přeji nadále hodně úspěchů v knihovnické práci.

KNIHOVNA!!!

ŠÁRKA KULIGOVÁ

Centrum vzdělávání Knihovny města Ostravy
kuligova@kmo.cz

Setkání s prezidentkou IFLA proběhlo v Brně

S. Sipilä, prezidentka IFLA

L. Nivnická, ředitelka KJM

V. Richter hovořil o české koncepci knihoven

Foto archiv knihovny

Koncem ledna 2015 prožila Knihovna Jiřího Mahena v Brně a spolu s ní členové SKIP ČR skutečně výjimečné chvíle při setkání s prezidentkou IFLA Sinikkou Sipilä. Paní prezidentka reagovala na pozvání knihovny a SKIP ČR velmi vstřícně a všichni, kdo se s ní měli možnost 30. ledna setkat osobně, se mnou jistě budou souhlasit, že se v její osobě snoubí odbornost a profesionalita s neobyčejnou otevřeností a vřelostí. Na programu byly prezentace o systému knihoven ve Finsku a jako prezidentka IFLA se věnovala také jednomu z aktuálních dokumentů: IFLA Trend Report.

IFLA je mezinárodní, nezávislá, nevládní organizace, která byla založena v roce 1927 v Edinburghu ve Skotsku, a představuje celosvětový hlas knihoven. V současné době má 1500 členů ze 150 zemí světa. Více viz www.ifla.org.

Prezident IFLA je volen na dva roky, před tím působí dva roky jako President-Elect. Každý také prezentuje hlavní motto svého působení. To Sinikkou Sipilä zní: „Strong Libraries, Strong Societies“ – pro které jsou klíčové demokratické principy.

V příspěvku o systému finských knihoven se prezidentka věnovala krátkému průřezu historie veřejných knihoven ve Finsku a zejména rozvoji po roce 1917. Od vydání prvního zákona o veřejných knihovnách v roce 1928 bylo zakotveno, že služby veřejných knihoven jsou poskytovány zdarma. Podobně jako je tomu u nás, deklarují finské strategie klíčovou roli knihoven při vzdělá-

vání, aktivním občanství, zdůrazňují kvalitu služeb a jejich roli v informační společnosti. Vysoký stupeň využívání finských knihoven veřejností je, myslím, široce známým. Až 80 % obyvatel je aktivními uživateli knihoven (v 2013 to bylo 17,2 výpůjček a 9,5 návštěv na obyvatele a rok). A kde vidí příčiny této skutečnosti? Jedním z nejdůležitějších aspektů je to, že čtení a vzdělávání jsou ve Finsku vysoko ceněné hodnoty. Dále jsou to bezplatné a snadno dostupné služby, stejně tak jako kvalitní architektura knihoven. Za zmínku jistě stojí i způsob financování. U knihoven zřizovaných obcemi představuje příspěvek od státu 40 %. Finsko dosáhlo také velmi dobrých výsledků v mezinárodním srovnávacím průzkumu PISA. Za recept k úspěchu považují vzdělávací systém, kvalitní učitele, svobodu danou školám a vysoce kvalitní síť veřejných knihoven.

Možnost srovnání přístupů a strategií ve Finsku a v České republice otevřela prezentace dr. Víta Richtera.

Po přestávce provázené příjemnými neformálními rozhovory s paní prezidentkou, byly prezentovány hlavní myšlenky nezávislé studie (<http://trends.ifla.org/>): The IFLA Trend Report. Jde o výběr zdrojů a názorů, které by měly pomoci porozumět tomu, kde se knihovny v současné době nacházejí a jakou roli budou hrát v měnící se společnosti.

Pro nás, pracovníky Knihovny Jiřího Mahena, byla ale nejhezčí závěrečná část, kdy jsme měli

příležitost provést paní prezidentku naší knihovnou a seznámit ji mimo jiné s „nejžhavějšími“ novinkami našich služeb, které jsou výsledkem realizace projektu *Knihovna pro město – rozšíření a zlepšení služeb*.

Jak na člověka, který je zvyklý na špičkové služby i architekturu finských knihoven a zároveň

má příležitost seznámit se s knihovnami celého světa, zapůsobila právě ta naše? Slova nešetřící uznáním nad úžasným spojením barokního paláce s moderní architekturou a především chválou soudobého multifunkčního stylu služeb pro nás byla opravdovou radostí.

LIBUŠE NIVNICKÁ nivnicka@kjm.cz

RECENZE **PETR NAGY**

Bohaté literárněhistorické menu s hrabalovsko-kolářovskou příchutí

Literární archiv 46/2014. Bohumil Hrabal – Jiří Kolář. Průsečky, paralely i mimoběžky života a díla. Ke stému výročí narození. Praha: Památník národního písemnictví, 2014. 562 str.

K titulům reflektujícím dvojici loňských významných literárních výročí – 100 let od narození Bohumila Hrabala a Jiřího Koláře – se nedávno přiřadil sborník *Literární archiv*, vydávaný každoročně Památníkem národního písemnictví. Objemná publikace s vročením 2014 nese pořadové číslo 46 a titul *Bohumil Hrabal – Jiří Kolář. Průsečky, paralely i mimoběžky života a díla. Ke stému výročí narození*. Jmenované dvojici umělců jsou věnovány první tři z pěti oddílů, což představuje zhruba polovinu svazku čítajícího přes pět set stran. Jedním z prvních pojmů, který v souvislosti s Hrabalem a Kolářem vytane člověku na mysl, je nepochybně koláž – a jako svého druhu koláž, velmi pestrou a nemálo zajímavou, lze vnímat i shromážděné penzum příspěvků vztahujících se k životu a dílu loňských jubilentů (ostatně jedna z příspěvatelek označuje za koláž i svůj vlastní text).

První, převážně hrabalovská část sborníku přináší vybrané příspěvky z mezinárodní konference nazvané *Obrazy, ze kterých žijí: dílo Bohumila Hrabala v proměnách*, kterou na jaře loňského roku pořádal PNP ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu AV ČR. Z jedenácti přítomných textů lze vyčlenit dvě tematicky vyhraněné sku-

py, z nichž jedna pojednává o výtvarné složce Hrabalovy a Kolářovy tvorby a druhá reflektuje recepci osobnosti a díla Bohumila Hrabala v zahraničí. O významné roli výtvarného umění a výtvarného vidění světa vůbec nelze v případě Jiřího Koláře ani Bohumila Hrabala v nejmenším pochybovat, třebaže jako výtvarník je v obecném povědomí zapsán pouze první z nich. Trojice úvodních studií se snaží tento zavedený obraz obou umělců uvést na pravou míru. Eva Čapková upozorňu-

je na četné výtvarné inspirační zdroje Bohumila Hrabala (impresionismus, dadaismus a surrealismus, poetika Skupiny 42, přátelství s Vladimírem Boudníkem, Oldřichem Hamerou a samozřejmě též s Jiřím Kolářem), který ostatně sám tvrdil, že se k psaní dostal právě přes výtvarné umění, a odkazy na výtvarníky a jejich díla se staly nedílnou součástí mnoha jeho próz. Autorka zároveň zpochybňuje označení Koláře za výtvarníka – poměrně náhlý a ostrý přelom v jeho umělecké tvorbě, totiž opuštění sféry literatury a přechod k výtvarnému projevu, označuje za přerod básníka vyjadřujícího se psaným slovem v básníka vyjadřujícího se obrazovým materiálem.

V odkrývání méně známé tváře Hrabala-výtvarníka pokračuje Bohuslav Hoffmann, který si za předmět svého příspěvku zvolil přímo Hrabalovy výtvarné koláže. Podobně jako Čapková upozorňuje na fakt, že pro tohoto spisovatele byly literatura a výtvarné umění *spojitými nádobami* – titul *Spojitě nádoby* ostatně nese i jeho konfesijní text ze souboru *Domáci úkoly*, v němž prohlašuje, že „moderní prózu nelze psát bez jisté informovanosti, bez vědění, co se děje v ostatních kategoriích umění, hlavně ve výtvarném umění“. Hoffmann se ve svém přehledu Hrabalových výtvarných koláží vyjadřuje – ať už polemicky, nebo s přítakáním – i k dalším textům tematizujícím Hrabalovy (literární i výtvarné) koláže, jeho příspěvek však bohužel postrádá závěr sumarizující autorův vlastní pohled na tuto specifickou složku hrabalovské poetiky. Jacek Baluch ve své studii poukazuje na vliv kubismu v díle Bohumila Hrabala, který bývá častěji spojován se surrealismem, a dokládá kubistické stopy v několika jeho konkrétních textech (například v Hrabalově „existenciální povídce“ *Kain*).

Poněkud obecnější otázky, formulované nadto dosti zešíroka, si v souvislosti s Hrabalovou tvorbou klade ve svém příspěvku Hana Voisine-Jechová, hledající paralely mezi tímto spisovatelem a několika typologicky jemu blízkými autory (Jaroslav Durych, Vladislav Vančura, Karel Schulz). Společných znaků, samozřejmě vedle mnoha vzájemných odlišností, nakonec nachází celou řadu. Využívání mozaikovitě kompozice, přítomnost „karnevalových prvků“, jako je konfrontace smíchu a děsu či teatrálnost, nezakotvenost postav,

téma hledání lidské identity – to jsou jen některé z rysů, které podle autorky propojují tvorbu dotyčných spisovatelů a vřazují je do kontextu moderní prózy. Vliv východních náboženství v tvorbě Bohumila Hrabala hledají ve společném příspěvku Joanna Królaková a Piotr Sebastian Ślusarczyk, ponechávající při tom stranou s Hrabalem obvykle spojovaný taoismus a hledající v jeho textech stopy buddhismu. V Hrabalově případě šlo podle nich o vliv povýtce zprostředkovaný (skrže studium Schopenhauera, četba T. S. Eliota nebo přátelství s Egonem Bondym a Josefem Zumrem) a ve výsledku podřízený autorovým uměleckým záměrům, tj. spíše o intelektuální koncepci nežli duchovní praxi.

Jazykovou rovinou Hrabalových textů, konkrétně pak využitím nespisovnosti v jeho prvních povídkových sbírkách, se zabývá Petr Mareš. Poukazuje mimo jiné na zajímavý fakt, že vinou pozdního vydání Hrabalových raných próz nevzbudilo autorovo specifické zacházení s nespisovnými vrstvami češtiny zaslouženou pozornost, neboť zatímco v letech šedesátých (*Perlička na dně*, 1963; *Pábitelé*, 1964) už se jednalo o poměrně rozšířenou praxi v české literatuře, v době vzniku dotyčných textů (první polovina 50. let) šlo o značné novum. Naopak pozdní Hrabalovy texty si zvolil za předmět svého příspěvku Vladimír Novotný, který popisuje zásadní žánrovou proměnu spisovatelovy tvorby na konci 80. let, kdy v ní namísto stylizovaných vzpomínkových próz se silící autobiografickou rovinou začínají převažovat texty orientované na přítomnost spolu s autorovými rozhovory a komentáři k vlastnímu dílu. Novotný považuje přehlížení plodů Hrabalovy poslední tvůrčí etapy (soubory *Listopadový uragán*, *Večerníčky pro Cassia* aj.) dobovou kritikou i čtenáři za nespravedlivé a vyzdvihuje postmoderní inspiraci této „esejistické fejtonistiky“, kterou sám raději nazývá „literární publicistikou“ (Hrabalem užívané označení) nebo „protokoly“ (termín Jiřího Pelána).

Převážně hrabalovskou část sborníku uzavírá čtveřice příspěvků mapujících reflexi děl Bohumila Hrabala v zahraničí, a sice ve Švédsku a Skandinávii vůbec (Miloslava Slavíčková), v Maďarsku (Marta Pató), na Slovensku (Dagmar Inštorisová) a ve Španělsku (Monika Zgustová).

Ačkoliv se jedná o texty především informativní, nabývající místy povahy stručného přehledu jednotlivých překladů Hrabalových knih a okolností jejich vydání či ohlasu, nelze autorkám upřít hluboký vhled do dané problematiky. Čtenáře pak svou formou jistě upoutá nezvykle osobní příspěvek Moniky Zgustové, těžící z její vlastní zkušenosti Hrabalovy překladatelky a také biografistky (autorky knihy *V rajske zahradě trpkých plodů*). Naopak spíše marginálním (z hlediska hrabalovské recepce) a k tomu čtenářsky nepřilíživě atraktivním se v rámci celého svazku jeví být text Dagmar Inštorisové, v němž hrabalovský materiál posloužil k ilustraci vybrané teorie slovenského literárního vědce Antona Popoviče.

Následující dva oddíly jsou zasvěceny osobnosti a dílu Jiřího Koláře. Nejvíce světla z nich vrhá na jeho uměleckou tvorbu příspěvek Marka Nekuly, zachycující básníkuv postupný přechod od slova k obrazu a dotýkající se při tom celé řady zajímavých motivů – kupříkladu Kolářovy „demlovské“ záliby v integraci cizích textů do vlastních děl či vlivu techniky koláže a žánru absurdního dramatu v jeho málo známých divadelních hrách z konce 50. let. Sbírkou pozdních koláží Jiřího Koláře ze sbírek PNP blíže představuje Vilma Hubáčková, a to včetně detailního popisu vybraných děl – například trojice tzv. angažovaných koláží, které obsahují vyměnitelné části, jejichž prostřednictvím může divák sám měnit výslednou podobu koláže (Jiří Kolář se prý bavil představou, jak si s touto nabízenou možností budou pohrávat samotní badatelé). Hubáčková čtenáře seznamuje i s dalšími „kolážemi básníků“ ze sbírek PNP a její malá anketa s pětici zastoupených umělců poté ilustruje neutuchající zájem českých umělců o Jiřího Koláře. Poslední z kolářovských statí, kterou její autorka Iva Málková sama označuje za svého druhu koláž, je věnována roli Walta Whitmana a Kolářem přeložených *Stébel trávy* v kontextu tvorby Jiřího Koláře a soudobé české poezie vůbec. Nejenže oba umělce, vzdálené od sebe celé jedno století, spojoval shodný básnický naturel (na což poukázal už Jan Grossman), ale překládání Whitmanových básní (na němž spolupracoval se Zdeňkem Urbánkem) se Kolářovi stalo psychickou, uměleckou i ekonomickou vzpruhou v nejtěžším období jeho života, kdy pobýval ve vazbě, stanul před

soudem a nakonec byl propuštěn. A byla to pochvalná recenze dotyčného překladu v *Rudém právu*, která podle autorky otevřela Kolářovi v roce 1955 cestu zpět mezi oficiálně publikovatelné autory.

Zajímavou a čtenářsky velmi vděčnou součástí sborníku je hned několik edic dosud převážně nepublikovaných archivních materiálů, z nichž jedna je přímo spjata s Jiřím Kolářem (oddíl III). Růžena Hamanová totiž připravila reprezentativní výběr ze vzájemné korespondence Koláře a Jindřicha Chalupického z let 1941–1945, který zachycuje pracovní a posléze i přátelskou komunikaci těchto dvou významných představitelů moderního českého umění. Na osmdesát přítomných textů pojednává především o tvorbě obou korespondentů a jejich činnosti v rámci Skupiny 42, zatímco deprimující protektorátní realita byla z jejich obsahu po dlouhou dobu a zcela záměrně vytěšňována. Zajímavé edice, byť s hrabalovsko-kolářovským jubileem již nesouvisějící, nabízí i zbylá část svazku, ať už se jedná o pestrou směsici pramenů dokumentujících umělecké počátky významného českého malíře Václava Brožíka a možnou podobu mecenášství na konci 19. století (ed. Yveta Dörflová), výběr z korespondence osvětlující proměny Ústřední knihovny hl. m. Prahy (pozdější Městské knihovny v Praze) a osobnost jejího dlouholetého ředitele Jana Thona (ed. Renata Ferklová), nebo kritickou edici krátkého úvodníku nakonec nerealizovaného periodika *Svědectví*, za jehož přípravou stáli mladí umělci v čele s Kamilem Bednářem, tvořící později autorský okruh kolem sborníku *Ohnice* (ed. Jan Bílek).

Právě zmíněná Městská knihovna v Praze představuje vedle Hrabala a Koláře třetí stěžejní téma, k němuž se v přítomném sborníku vztahuje vedle již zmíněné edice Růženy Hamanové též příspěvek Anny Petruželkové (pojednávající o Janu Thonovi a osobních knihovnách coby užitečném zdroji informací pro reflexi knižní kultury) a stať Renaty Ferklové (o mnohaletém působení Františka Hrubína v dotyčné knihovně). Nemalou pozornost si ovšem zaslouží i poslední z textů tohoto oddílu (IV), kterým je velmi fundovaná a čtenářsky dosti náročná studie Karla Kolaříka o ambivalentním charakteru literárních i život-

ních projevů Jiřího Karáska ze Lvovic. Nadmíru zajímavou součástí sborníku je také obsáhlá obrazová příloha rozdělená do několika oddílů, odpovídajících svým obsahem tematické skladbě přítomných příspěvků (Hrabal, Kolář, Brožík, Karásek ze Lvovic, Thon a Hrubín). Již tradiční složkou sborníků LA PNP jsou pak Zprávy Literárního archivu (oddíl V), mezi nimiž převažují články o vybraných osobních fondech (Karly Slavíkové-Welsové, Alberta Vojtěcha Friče, Karla Friče) a písemných pozůstalostech (A. M. Piši, Zbyňka Havlíčka, Jana Franze, Ivana Blatného).

Ačkoliv byla tematická skladba tohoto ročníku *Literárního archivu* z velké části motivována něčím tak vágním, jako je obecně jubileum, a to dokonce hned třemi výročími (kromě 100 let od narození Hrabala a Koláře také 95 let od vydání zákona o veřejných knihovnách), na výsledném obsahu se to nijak negativně neodrazilo. Valná

část příspěvků zpracovává zajímavé a dosud nevyčerpané náměty, které jsou čtenářům představeny s kýženou erudiicí, a přitom srozumitelně, ba i poutavě. Celkové čtenářské atraktivitě sborníku nepochybně prospívá pestrost jeho nejen tematické, ale i žánrové skladby, konkrétně pak zařazení několika pečlivě vypravených edic osobní korespondence či jiných pramenů a značné množství obrazového materiálu. Čtenáři navnazení titulem sborníku rozhodně nebudou svezek odkládat zklamání – zařazené příspěvky rozšíří, či přinejmenším prohloubí jejich znalost života a díla Hrabala i Koláře a odhalí též řadu slibovaných paralel v tvorbě těchto klíčových postav moderního českého umění. A mnozí z těch, kteří se odhodlali ke koupi sborníku vydávaného Památkem národního písemnictví, jistě nepohrdnou ani příležitostí blíže se seznámit s historií jedné z nejvýznamnějších tuzemských knihoven a lidí s ní spjatých.

ČTENÁŘ INFORMUJE

ČSN 01 6910

Částečně retrospektivní, ale přesto velmi důležitá je naše zmínka o vydání revize normy ČSN 01 6910 *Úprava dokumentů zpracovaných textovými procesory*, jejímž zpracovatelem je Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Tato norma vešla v platnost 1. srpna 2014 a z mnoha striktních nařízení, která se leckdy rozcházela s typografickými zvyky, ale i s Pravidly českého pravopisu, nově utvořila možnosti volby. Na stránkách ÚJČ se lze dočíst:

„Norma by nyní měla být přijatelná pro mnohem širší okruh uživatelů, kteří se s ní dříve nemohli ztotožnit, když v některých případech neodpovídala jazykovým zásadám nebo typografickým zvyklostem.“ Při psaní časového údaje si tedy lze například vybrat, zda použijeme tečku či dvojtečku, v místních názvech lze použít spojovník i pomlčku s mezerami (tedy *Brandýs nad Labem-Stará Boleslav* i *Brandýs nad Labem – Stará Boleslav*) a při psaní částek se už nevyžaduje členění číslic tečkou, ale umožňuje se členění mezerou jako u jiných čísel (např. 4 760 Kč).

Samostatný článek je v nové normě věnován lomítku. A nakonec praktická informace: V adresách se už nemusí psát název obce nebo adresní pošty verzálkami, není-li adresa psána rukou. Více informací naleznete na <http://www.unmz.cz/urad/csn-on-line>.

CO PRO VÁS PŘIPRAVUJEME...

→ E-knihy v knihovnách ČR

→ E-knihy z praktického hlediska a jak na ně

→ Rozhovor s prof. Tomášem Kubíčkem, ředitelem MZK Brno

→ Představujeme otevřený knihovní systém Koha

a další příspěvky

Příběh projektu Tisíc knih

Poslední stránka, tiché zaklapnutí knížky a hluboký výdech následovaný přáním *Ještě si tak někdy přečíst něco podobného...* Možností, kde začít pátrat po dalších knihách, které by se nám mohly líbit, jako například ta právě dočtená, je více. Můžeme se vydat „naslepo“ na internet, virtuálně i fyzicky navštívit knihkupectví nebo knihovnu či se spolehnout na doporučení od přátel a známých, o kterých víme, že mají stejný čtenářský vkus. Nebo můžeme jednoduše zavítat na webovou stránku www.tisicknih.cz. Představena byla mimo jiné také v rámci Jinonických pondělků na Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK v Praze v březnu letošního roku, a to Filipem Hráčkem, jedním z autorů projektu.

Na první pohled velmi jednoduchý a graficky střídmy web s názvem **Tisíc knih** je věnovaný stejnojmennému projektu, který má jeden jediný účel – po zadání názvu knihy vám doporučí dalších 1000 titulů, které by se vám mohly líbit. Webové stránky vznikly jako nadšenecký projekt skupiny vývojářů (sdružených pod názvem GDG Garage), která se již zhruba rok schází v počítačové učebně Městské knihovny v Praze. Jejich symbióza s knihovnou přinesla po nějaké době své ovoce.

Jak to funguje

Kdo by v dnešní době neznal doporučovací systémy postavené, laicky řečeno, na principu *Lidé, kteří si koupili toto, si koupili také toto...*? Setkat se s nimi můžeme v různých on-line obchodech a výjimkou nejsou například ani knihkupectví. V jejich pozadí stojí tzv. kolektivní inteligence, konkrétně využití kolaborativního filtrování. V jakém smyslu? Napomoci si můžeme výkladem z Wikipedie: „Velmi častým užitím kolaborativního filtrování je např. hledání podobnosti zboží na základě předchozího chování zákazníků. Vychází se přitom z myšlenky, že zboží, které si zákazník objedná dohromady, k sobě přirozeně patří. Při průřezování dostatečně početné množiny takovýchto záznamů je pak možno nabízet zákazníkům zboží, které by si při koupi určitého produktu mohli také chtít objednat. Analogickou úlohou je pak hledání podobných uživatelů na základě rozboru jejich chování.“¹

Nyní už nezbyvá nic jiného než si za zákazníky /uživatele dosadit čtenáře Městské knihovny v Praze a pod pojmem zboží si představit vypůjčené knihy.

Nebudeme zabíhat do podrobností, o formulaci příslušného algoritmu (poměrně jednoduchého, ale přesto výpočetně náročného) se postarali zmínění vývojáři a o dodání dat (z let 2000 až 2013) Městská knihovna v Praze. Jedná se o data, která nesou informace o vypůjčených knihách na jednotlivých (anonymizovaných) průkazkách. Projekt Tisíc knih tedy po zadání názvu konkrétní knihy doporučí další publi-

kace, které si s touto knihou půjčili ostatní čtenáři. To vše v anonymní podobě, po zprůměrování a dalších určitých úpravách, jako je například „odšumění“ vysokého koeficientu u bestsellerů.

Pro čtenáře a pro knihovníky

Filip Hráček upozornil, že primární je v tomto projektu jednoduchost. Nedochozí k žádné následné kategorizaci (a tím ke zúžení výběru), jak se mimo jiné zajímali zejména knihovníci. Tisíc knih a tečka. V tomto množství je již záruka, že najdete relevantní tituly, od kterých si slibujete, že vás mohou zaujmout stejným způsobem jako kniha zadaná na vstupu. Jak přiznávají sami autoři: „Nelze očekávat, že všech 1000 doporučení bude dávat smysl každému – právě proto jich dáváme tolik, aby si uživatel mohl vybrat.“

Pro čtenáře je tedy přínos jednoznačný. Z nedávných výzkumů v oblasti knižního trhu, ale i kolem sebe můžeme vysledovat jeden fakt. Knih vychází v současnosti tolik, že je častým problémem i pro ostříleného čtenáře se v jejich nabídce orientovat, a z přesycenosti si tak někdy raději nakonec vlastně ke čtení nevybereme (nekoupíme, nepůjčíme) nic. Projekt Tisíc knih může být, i když s jistými omezeními, rychlým a příjemným vodítkem k další četbě.

Pro knihovníky se potom projekt může stát rychlým rádcem, berličkou, o kterou se mohou opřít při zvědavém dotazu čtenáře vracejícího knihu se slovy: „Tohle se mi líbilo, nedoporučil(a) byste mi něco podobného?“ Knihy, které pak společně objevíte, mohou být pro obě strany jak očekávané, tak překvapivé, a věřím, že po kratším prostudování si vybere každý. Já se tak například po zadání titulu *Selský baroko* (Jiří Hájíček) těším na svou první tisícovku, výběr totiž vypadá více než zajímavě.

Třešničkou na dortu a velkým lákadlem je pak plán nasadit doporučování přímo do on-line katalogu Městské knihovny v Praze, aby pro vymyšlenou technologii bylo co nejšířší využití.

LENKA ŠIMKOVÁ ctenar@svkkl.cz

1 Více viz http://cs.wikipedia.org/wiki/Kolektivn%C3%AD_intelligence

Knihovna Národní galerie v Praze má svou předchůdkyni v příruční knihovně Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách (SVPU), založené v roce 1796 vlastenecky smýšlející šlechtou z iniciativy hraběte Františka Josefa Šternberka a několika vzdělaných měšťanů.

Za cíl si SVPU vytyčila zvelebení vkusu a povzbuzení zájmu o umění, a také záchranu uměleckých domácích děl před vývozem do zahraničí. Toho chtěla dosáhnout zřízením veřejně přístupné obrazárny a založením školy pro výchovu nových umělců – pražské Akademie (založena roku 1800). Tak vznikla Obrazárna Společnosti vlasteneckých přátel umění. Jejím prvním sídlem se stal Černínský palác, ve kterém hrabě Rudolf Černín poskytl potřebné prostory.

Roku 1937 se Obrazárna SVPU stala státní sbírkou nazvanou Státní sbírka starého umění a od roku 1945 pak Národní galerií v Praze. Dne 11. června 1949 vstoupil v platnost zákon o Národní galerii, který tento stav právně potvrdil.

Roku 1948 byla otevřena první poválečná expozice Národní galerie ve Šternberském paláci na Hradčanech. Zde také v tomto roce získala své sídlo centrální knihovna Národní galerie. Základem jejího fondu se stal fond knihovny Obrazárny SVPU, budovaný systematicky od roku 1880, část fondu tzv. grafické knihovny, jež svým charakterem nepatřila ke sbírce knižní grafiky a ilustrace, a fond knihovny Moderní galerie (1902–1942).¹ Součástí centrální knihovny se stala také příruční spolková knihovna SVPU. Nejstarší dochovaný katalog spolkové knihovny je z roku 1839 a obsahuje 462 svazků rozdělených podle oborů. Do dnešní doby se dochoval také vázaný katalog knihovny Obrazárny SVPU z let 1893–1920, založený malířem Viktorem Barvitiem, tehdejší inspektorem obrazárny. Katalog obsahuje 505 svazků knih, katalogů výstav a sbírek a aukčních katalogů. Prvním dochovaným přírůstkovým seznamem je stále aktuální seznam knihovny obrazárny z let 1880–1940. Společnost svou činnost ukončila roku 1950. O jejím zrušení bylo rozhodnuto na valné schůzi SVPU dne 29. 12. 1950.

Do roku 1948 tedy působily jednotlivé knihovny samostatně. Byly průběžně doplňovány jednak z příspěvků členů SVPU, jednak dary jednotlivců. Později, po vzniku samostatného státu, také státními dotacemi. Významným příznivcem knihovny již československé státní obrazárny byl MUDr. František Macháček (1882–1945), lékař ústavu pro choromyslné v Bohnicích, sběratel, mecenáš a bibliofil, který věnoval do fondu grafické knihovny velké množství děl z oboru kresby a grafiky. Svým odkazem pak významně rozšířil fond této knihovny o nákladná a vynikající faksimile kreseb ze zahraničních grafických sbírek.

Chyběla však řádná centrální ústavní knihovna, která by sloužila vědeckým účelům a odborné veřejnosti.²

Současnost

Nyní je knihovna Národní galerie v Praze specializovanou knihovnou zaměřenou na výtvarné umění – malířství, sochařství, architekturu a dějiny umění. Poskytuje knihovnicko-informační služby jednak pracovníkům NG pro jejich odbornou a vědeckou práci, jednak veřejnosti, které zpřístupňuje své fondy

J. Schikaneder: «Smutný návrat» H. Kallich: «U moře» Václava Blatka: «Národní obrazárna: Zámecká obrazárna v rekonstrukci» Příměstník Oliva Fot. R. Bruce Dvořák pro „Český svět“

Obrazárna SVPU v roce 1904 (Rudolfinum). Český svět, 1904

k prezenčnímu studiu. K dalším poskytovaným službám patří služby rešeršní a meziknihovní výpůjční služba z českých i zahraničních knižních fondů.

Fond knihovny tvoří odborné publikace zaměřené na výtvarné umění, výstavní katalogy českých a zahraničních výtvarníků a sbírek, z nichž významným celkem jsou výstavní a sbírkové katalogy Národní galerie od roku 1821. Specifickou část fondu tvoří katalogy aukční. Zajímavou součástí fondu je sbírka odborných publikací zaměřených na orientální umění. V současné době má knihovna ve svém fondu přes 110 000 knihovních jednotek. Fond odborných periodik je také obsáhlý (974 titulů) a zahrnuje v sobě periodika české i zahraniční provenience od roku 1860. Součástí fondu jsou také příruční knihovny jednotlivých sbírek a odborných oddělení NG, které knihovna spravuje.

Knihovna se zapojila do projektu *Oborová brána Umění a architektura (ART)*, realizovanému díky grantovému programu MK ČR. Cílem projektu je jednoduše a z jednoho zastřešujícího prostředí vyhledávat informace z oboru umění a architektury a vyhledávat uměnovědnou literaturu současně v katalogích všech zúčastněných knihoven projektu (Národní galerie v Praze, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze, Moravská galerie v Brně, Muzeum umění Olomouc, Galerie výtvarného umění v Ostravě, Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, Akademie výtvarného umění v Praze, Národní technické muzeum, Západočeské muzeum v Plzni).

Knihovna zpřístupňuje čtenářům také elektronické informační zdroje, mimo jiné databázi Ebsco – Art Source (plné texty odborných článků ze zahraničních periodik) a zdigitalizovaná díla z fondu knihovny – periodikum *Dílo* a výstavní a sbírkové katalogy SVPU, které je možné prohlížet v systému Kramerius.

Další obrazová příloha viz 3. str. obálky.

MARTINA HORÁKOVÁ ✉ horakova@ngprague.cz

¹ Moderní galerie byla založena SVPU roku 1902 za účelem podpory rozvoje současného umění v Království českém.

² Zpráva výboru Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách za správním léta 1923–1927: přednesená ve valné schůzi dne 23. června 1928.

KRAMÁŘ, Vincenc. *Případ Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách*.

Praha: v komisi Miloše Procházky, 1928, s. 44–45. „Nemáme dosud řádné umělecko-historické knihovny.

Především odborná knihovna v oné ideální úplnosti, jak je nalézáme v hlavních zahraničních kulturních střediscích, je stěží nám dosažitelná. Než naši odborníci rádi sleví a spokojí se i s knihovnou nižší úrovně. Ale i k takové máme ještě příliš daleko. Částky, které se věnují na tyto účely, jsou naprosto nedostatečné, a nějaká snaha o založení ústřední všeobecně přístupné, umělecko-historické knihovny není nikde patrna.“

Revize knihovního fondu ještě jednou aneb Co se může nebo musí stát, když se revize neprovádí

V článku ve Čtenáři č. 9/2014 jsme se podrobně zabývali tématem revize knihovního fondu podle § 16 zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), v platném znění. Pojednali jsme o tom, že se musí provádět revize knihovního fondu, v jakých intervalech se musí provádět a v jakém rozsahu. Nezapomínali jsme se ale jedním podstatným tématem: jaké jsou následky porušení povinnosti provádět revize. Co se stane, když v knihovně není provedena revize knihovního fondu ve stanoveném termínu a ve stanoveném rozsahu? Může provozovatel knihovny dostat pokutu? A může být knihovna vyškrtána z evidence knihoven vedené Ministerstvem kultury? Který orgán o tom bude rozhodovat? Na tyto otázky odpoví následující článek.

Pro účely tohoto článku budeme provozovatele knihovny ve smyslu § 2 písm. i) knihovního zákona, tedy fyzickou nebo právnickou osobu, která je – mimo jiné – odpovědná za provádění revizí knihovního fondu, nazývat jen „provozovatelem“.

Jestliže Ministerstvo kultury zjistí, že provozovatel porušil povinnost provést revizi knihovního fondu v zákonem určeném rozsahu a termínu, postupuje podle § 19 odst. 1 knihovního zákona a uloží provozovateli nápravné opatření: uloží, aby provozovatel odstranil zjištěné nedostatky, a to ve lhůtě, kterou mu Ministerstvo kultury stanoví. Na začátku celého procesu je tedy poznatek Ministerstva kultury o tom, že v určité knihovně nejsou prováděny revize v termínech, v rozsahu a způsobem, které předepisuje knihovní zákon. K tomuto zjištění se může Ministerstvo kultury dobrat různými cestami: například vlastní kontrolní činností nebo – a to se také v praxi stává – na základě oznámení, že v konkrétní knihovně nejsou prováděny revize knihovního fondu.

Ukládání nápravných opatření se děje v procesním režimu zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění. Není účelem tohoto článku podávat výklad správního řádu, omezíme se proto jen na praktickou stránku věci.

Nápravné opatření podle § 19 odst. 1 knihovního zákona může být uloženo výlučně ve správním řízení zahajovaném z moci úřední – ex officio. Toto řízení vede Ministerstvo kultury a účastníkem řízení je provozovatel. Řízení je podle § 46 správního řádu zahájeno dnem, kdy Ministerstvo kultury oznámí provozovateli, že zahajuje správní řízení ve věci uložení nápravného opatření podle § 19 odst. 1 knihovního zákona.

V řízení má provozovatel právo nahlížet do spisu, vyjádřit se k podkladům rozhodnutí a také navrhnout důkazy. Tato oprávnění účastníka řízení jsou stanovena v § 36 a § 38 správního řádu. Ministerstvo kultury provozovatele o jeho procesních právech poučí a stanoví také lhůtu, ve které může provozovatel těchto svých práv využít. Účastník řízení není povinen do správního spisu Ministerstva kultury nahlížet, není povinen se jakkoli vyjadřovat k podkladům pro rozhodnutí a není ani povinen Ministerstvu kultury navrhnout důkazy: jde o práva účastníka řízení – provozovatele, nikoli o jeho povinnosti.

V oznámení o zahájení řízení je Ministerstvo kultury povinno, slovy právní teorie, vymezit předmět řízení. Méně teoreticky řečeno: musí alespoň rámcově popsat, jaké nedostatky zjistilo. Toto vymezení je důležité jednak pro to, aby účastník řízení mohl uplatňovat svá procesní práva, jednak pro to, aby účastník řízení mohl ještě v průběhu řízení, tedy před uložení nápravného opatření, odstranit zjištěné nedostatky.

Výsledkem řízení je rozhodnutí, kterým Ministerstvo kultury uloží provozovateli, aby odstranil nedostatky, které Ministerstvo kultury v evidenci knihovního fondu nebo v jeho revizích zjistilo. Pro odstranění nedostatků Ministerstvo kultury stanoví provozovateli lhůtu, která má být podle knihovního zákona „přiměřená“ – tedy taková, aby během této lhůty provozovatel knihovny stačil odstranit zjištěné nedostatky. Ministerstvo kultury může například uložit provedení nebo dokončení revize, pokud ji provozovatel neprovedl nebo nedokončil v řádném termínu; může také uložit odstranění nedostatků v zápisu o provedení revize, pokud zápis nemá všechny náležitosti podle § 7 vyhlášky č. 88/2002 Sb. V rozhodnutí Ministerstvo kultury zároveň uloží provozovateli povinnost nahradit náklady řízení, a to na základě § 79 odst. 5 správního řádu: podle tohoto ustanovení uloží správní orgán povinnost nahradit náklady řízení paušální částkou tomu účastníkovi řízení, který vyvolal správní řízení porušením své právní povinnosti. Jestliže tedy provozovatel porušil svou povinnost provádět revize knihovního fondu, vyvolal tím zahájení řízení o uložení nápravného opatření a tudíž mu Ministerstvo kultury uloží i povinnost nahradit náklady správního řízení podle § 6 vyhlášky č. 520/2005 Sb., o rozsahu hotových výdajů a ušlého výdělku, které správní orgán hradí jiným osobám, a o výši paušální částky nákladů řízení. Jde o paušální částku 1000 Kč; v některých případech může být navýšena (třeba pokud byl v řízení přibrán znalec nebo ve zvlášť složitých případech), maximálně však může činit 6000 Kč. Částka je příjmem státního rozpočtu a provozovatel ji platí Ministerstvu kultury, což vyplývá z § 79 odst. 8 správního řádu.

Jestliže Ministerstvo kultury zahájí řízení o uložení nápravného opatření, může provozovatel ještě v průběhu řízení odstranit zjištěné nedostatky – dokončit revizi knihovního fondu, doplnit zápis o výsledku revize a podobně. Pokud tak provozovatel učiní, informuje o tom Ministerstvo kultury a doloží, že zjištěné nedostatky odstranil (třeba předloží zápis o výsledku revize knihovního fondu – záleží na konkrétních nedostatkách, o nichž je řízení vedeno), pak Ministerstvo kultury řízení zastaví podle § 66 odst. 2 správního řádu, neboť – slovy tohoto ustanovení – odpadl důvod řízení: nelze ukládat nápravné opatření, jestliže zjištěné nedostatky byly již odstraněny. Pokud Ministerstvo kultury řízení zastaví, neukládá povinnost nahradit náklady řízení, jak jsme o nich pojednali v předchozím odstavci.

Po uplynutí lhůty, stanovené v rozhodnutí Ministerstva kultury pro odstranění nedostatků, mohou nastat v principu dvě situace.

První situace, příznivá pro všechny zúčastněné, spočívá v tom, že provozovatel odstranil ve stanovené lhůtě zjištěné nedostatky. Je vhodné, aby to sám aktivně oznámil: aby sdělil Ministerstvu kultury, že odstranil nedostatky, jejichž odstranění mu Ministerstvo kultury uložilo, a aby to i doložil – například aby předložil zápis z revize knihovního fondu jako doklad o tom, že revizi provedl. Pokud tak provozovatel knihovny neučiní, tedy nedá Ministerstvu kultury na vědomost, že nedostatky odstranil, provede Ministerstvo kultury u provozovatele kontrolu. Když při této kontrole Ministerstvo kultury zjistí, že provozovatel splnil uložené nápravné opatření, tedy že odstranil nedostatky, k jejichž odstranění byl podle rozhodnutí Ministerstva kultury povinen, celá záležitost končí (samozřejmě za podmínky, že provozovatel zaplatil náhradu nákladů řízení).

Druhá možná situace spočívá v tom, že provozovatel ve stanovené lhůtě neodstraní zjištěné nedostatky – nesplní uložené nápravné opatření. Tehdy Ministerstvo kultury postupuje podle § 19 odst. 2 knihovního zákona a uloží provozovateli pokutu ve výši od 5000 Kč do 200 000 Kč.

Pokuta je ukládána, stejně jako nápravné opatření, v procesním režimu správního řádu. Řízení zahajuje Ministerstvo kultury z moci úřední a je nutno zdůraznit, že není na jeho úvaze, zda řízení o uložení pokuty zahájí nebo nikoli: pokud Ministerstvo kultury zjistí, že provozovatel nesplnil uložené nápravné opatření, musí zahájit řízení o uložení pokuty a pokutu uložit, byť i jen v minimální a spíše symbolické výši 5000 Kč. Knihovní zákon neumožňuje, na rozdíl třeba od zákona o přestupcích, upustit od uložení pokuty: jestliže Ministerstvo kultury zahájí řízení (což musí, pokud provozovatel nesplní uložené nápravné opatření), pak musí uložit pokutu a také náhradu nákladů řízení paušální částkou (obvykle 1000 Kč), jak jsme o tom pojednali výše.

Uložená pokuta je příjmem státního rozpočtu, což stanoví § 21 odst. 5 knihovního zákona. Je splatná do 30 dnů ode dne, kdy rozhodnutí o uložení pokuty nabylo právní moci – tak stanoví § 21 odst. 4 knihovního zákona a zároveň to Ministerstvo kultury uvede ve svém rozhodnutí.

Sazba pokuty za nesplnění nápravného opatření je stanovena celkem široce: od 5000 Kč do 200 000 Kč. Při stanovení konkrétní výše pokuty Ministerstvo kultury vychází z kritérií vyjmenovaných v § 21 odst. 1 knihovního zákona: z rozsahu a závažnosti protiprávního jednání provozovatele a z toho, jaké následky vznikly z porušení povinnosti stanovené (pokud jde o revize knihovního fondu) knihovním zákonem a rozhodnutím Ministerstva kultury o uložení nápravného opatření podle § 19 odst. 1 knihovního zákona. Knihovní zákon tak umožňuje na jedné straně uložit pokutu symbolickou, třeba v případě, kdy v zápisu z revize knihovního fondu nejsou přesně určeni pracovníci provádějící revizi, a na druhé straně umožňuje uložit i pokutu 200 000 Kč, která v rámci rozpočtu provozovatele může být dosti citelná – mohla by být uložena třeba tehdy, kdyby provozovatel dlouhodobě neprováděl revize a ani by neprovedl revizi knihovního fondu na základě uloženého nápravného opatření.

Proti rozhodnutí, kterým Ministerstvo kultury uložilo provozovateli nápravné opatření, i proti rozhodnutí, kterým Ministerstvo kultury uložilo provozovateli pokutu, je možné podat řádný opravný prostředek, který se nazývá rozklad. O možnosti podání rozkladu Ministerstvo kultury vždy poučí účastníka řízení (provozovatele) v rozhodnutí. O rozkladu rozhoduje ministr kultury, který je vlastně v tomto případě nadřízený orgán Ministerstva kultury; jako poradní orgán slouží ministru kultury zvláštní poradní orgán – rozkladová komise. Zde odkazujeme na § 152 správního řádu; na řízení o rozkladu se přitom vztahují ustanovení správního řádu upravující řízení o odvolání (§ 81 a následující správního řádu). Po jednání o opravných prostředcích ve správním řízení by vydalo na samostatný článek, protože toto téma raději opustíme. Někdy se k němu ve *Čtenáři* třeba ještě vrátíme, ale zatím se omezíme na jednu důležitou poznámku: rozklad proti rozhodnutí má tzv. odkladný účinek, to znamená, že pokud proti rozhodnutí podá účastník řízení ve stanovené patnáctidenní lhůtě rozklad, nemusí po dobu řízení o rozkladu plnit povinnosti uložené Ministerstvem kultury. Z tohoto pravidla ovšem existuje výjimka: Ministerstvo kultury může vyloučit, s oporou v § 85 odst. 2 písm. a) správního řádu, odkladný účinek rozkladu, pokud to „naléhavě vyžaduje veřejný zájem“. To se týká především rozhodnutí o uložení nápravného opatření podle § 19 odst. 1 knihovního zákona: pokud třeba Ministerstvo kultury zjistí, že provozovatel vůbec neprovádí revize knihovního fondu, pak mu může uložit, aby revizi provedl ve stanovené lhůtě, a protože existuje veřejný zájem na ochraně knihovních fondů (výrazný zejména u knihoven zřizovaných obcemi, kraji a státem), může zároveň vyloučit v rozhodnutí odkladný účinek rozkladu. Z toho pak pro provozovatele vyplývá, že i když třeba podá rozklad proti rozhodnutí, musí splnit uloženou povinnost, resp. nápravné opatření.

Nyní se konečně dostáváme k závěru: k otázce zrušení zápisu v evidenci knihoven, tedy ve vztahu k revizím knihovního fondu. Knihovní zákon ve svém § 8 stanoví dva důvody, pro které může být zrušen zápis knihovny v evidenci knihoven. Pouze z těchto dvou důvodů může být knihovna Ministerstvem kultury tak říkajíc „vyškrtnuta“ z evidence knihoven. Prvním důvodem je skutečnost, že knihovna „přestane splňovat znaky knihovny podle § 2 písm. a) [knihovního zákona]“ – tedy knihovna přestane (z jakýchkoli důvodů) poskytovat veřejné knihovnické a informační služby, vymezené v § 4 knihovního zákona, a to způsobem zaručujícím rovný přístup. Druhým důvodem pro zrušení zápisu v evidenci knihoven je oznámení provozovatele, že ukončuje provozování knihovny. Ministerstvo kultury nemůže zrušit zápis určité knihovny v evidenci knihoven z jiných důvodů, než které výslovně stanoví knihovní zákon. Pokud tedy provozovatel konkrétní knihovny neprovádí revize knihovního fondu nebo nesplní uložené nápravné opatření, a přesto ve své knihovně poskytuje na principu rovnosti veřejné knihovnické a informační služby, Ministerstvo kultury nemůže zrušit zápis dané knihovny v evidenci knihoven: knihovní zákon to neumožňuje.

Tento článek si klád za cíl pojednat o následcích porušení jedné z povinností, které každý provozovatel knihovny nese – povinnosti provádět revize knihovního fondu. Nebylo možné se vyhnout některým právním detailům, protože by chyběla podstatná informace, a naopak nebylo možné některá právní témata detailně pojednat, protože by se článek stal neúnosně rozsáhlým. Pokusili jsme se proto o kompromis a doufáme, že se podaří.

JIRÍ KLUSŮN

Odbor umění, literatury a knihoven Ministerstva kultury

Knihovna ve Zvoli vzniká s láskou

Tulí se na rozloze 77,5 m² a pojme maximálně 2500 titulů. Zatím jsme přibližně na 1500 kouscích. Ale stop, musím se vrátit na samý začátek.

Foto Hilar Babůrek

V roce 2014 byl v naší obci Zvole dostavěn krásný polyfunkční dům. V přízemí máme zdravotní středisko a družinu pro 60 dětí. V prvním patře je společenský sál a moje velké potěšení – knihovna. V případě naší knihovny se nelze vyhnout zdobně – knihovnička.

Začalo to zcela nevinně. Od 1. července 2014 jsem se ujala nového pracovního úvazku a stala jsem se „adoptivní matkou“ části našeho polyfunkčního domu. „Otce“ domek již měl, pana starostu, který se celým srdcem zasadil o jeho zrození. Stálo ho to skutečně hodně úsilí, ale vyplatilo se! Byla mi tedy svěřena kulturní část budovy. Společenský sál byl již vybaven stoly a židlemi, avšak prostor pro knihovnu zel prázdnotou. Tam nebylo zcela nic. Pan starosta vložil do rukou „adoptivní matce“ své dítě zcela čisté, zdravé, ale úplně nahé. Začala jsem, jak se říká, na zelené louce.

Propadla jsem zařizovací vášni. Ráno, dopoledne, odpoledne, večer i v noci se mi hlavou nerojilo nic jiného než co, kam, kde, jak a také za kolik obstarat. Bylo to krásné, hektické období zrodu, vybírání a vymýšlení. To vše bylo pro větší rozmanitost ještě prokládáno stěhováním knih a zápisem veškerých bibliografických dat do elektronické podoby v programu Clavius REKS. Při zdolávání obsluhy tohoto programu mi byly

velkými pomocníky kolegyně z knihovny v Příbrami. Mají lví podíl nejen na úspěšném zprovoznění databáze zvolské knihovničky, ale jejich ochota poradit a jejich vstřícnost byla tak ohromná, že jsme skutečně v září měli hotovo. Moc děkuji.

Vyhradila jsem si ještě 14 dní na skamarádění se s „Claviem“ a 15. září 2014 skutečně nastal den „D“, oficiální zahájení provozu knihovny. Za úspěšné zdolání všech organizačních i investičních záležitostí nesmím zapomenout také poděkovat vedení obce, které svým pozitivním přístupem a aktivní podporou přispělo ke zdaru věci. Za takto vstřícných podmínek se proto vše potřebné podařilo zakoupit, zařídit a vyzdobit.

A začalo další krásné období – provoz knihovny a realizace kulturních programů. V současné době máme 72 registrovaných čtenářů, z toho je 41 čtenářů do 15 let, z čehož mám obzvlášť radost. Někomu se může zdát toto číslo poněkud nízké, ale Zvole je obec s 1700 obyvateli a na tento počet obyvatelstva a krátkou dobu působení nové knihovny jsem s tímto stavem čtenářů spokojena.

Věřím, že se nám počty čtenářů budou postupně zvyšovat. Spolupráce se školou i školkou je výborná. Třídy navštěvují knihovnu i v rámci vyučovacích hodin. S paní učitelkou prvňáčků se nám podařilo založit čtenářskou dílnu a každý měsíc zde oslavujeme ty záčky, kteří se v daném měsíci narodili. Z reakcí dětí a jejich docházky je vidět, že knihovničku rády navštěvují. I když popravdě řečeno, trochu jim k tomu dopomáhám motivačními dárky. Když děti vrací knížku a přečtou mi z ní krátký text, dostane malý čtenář pochvalu a dárek. Třeba „hopíka“, tužku s plyšovým

zvířátkem, přívěsek na baťoh apod. Děti jsou tvárné a bezprostřední a když při jejich další návštěvě vidím, jak s již otevřenou knížkou chtějí předčítat, jsem z toho naměkko.

Takže za období tři a půl měsíce bylo zapůjčeno 266 knih a to, že se děti začínají pěkně rozečítat, mě velmi blaží.

Mnoho pěkných zážitků nám přinesly i chvíle při uskutečněných kulturních programech – výstavách, promítáních filmů a besedách. Návštěvnost je opravdu dobrá, obyvatelé Zvole jsou kulturní a společenská lidé, pro které je radost akce připravovat. Souhrn všech našich akcí lze najít na našich oficiálních obecních stránkách www.zvole.info v sekci polyfunkční dům.

Ráda bych závěrem popřála všem svým kolegyním a kolegům v knihovnách hodně nápaditosti, nových podnětů a úspěšnost při získávání malých čtenářů. Nemáme to v dnešní elektronické době moc jednoduché, ale nevzdáváme se!

Hodně zdaru a radosti z vaší práce vám přeje

VĚRA HUMLOVÁ kultura@zvole.info

dem, nebo jim namísto učitelky předčítá některý z rodičů. Jednotlivé kapitoly pak pojednávají o rozvoji dovedností, které děti potřebují, aby se z nich stali čtenáři. Jedná se o rozvoj smyslového vnímání, orientace v prostoru, rozvoj představitosti, fantazie, paměti, řeči, motoriky a myšlení.

TÁBORSKÝ, Jan. Jazykové jednohubky.

Zoner Press: Brno, 2014. 1. vyd. ISBN 978-80-7413-290-2.

„Pokud byste někdy potkali člověka, který by všechny jazykové jevy, o nichž byste se s ním bavili, hodnotil stejně jako vy, važte si toho. Znamenalo by to, že jste účastní zázraku,“ radí čtenářům Jan Táborský ve své knize *Jazykové jednohubky*. Kniha obsahuje vytištěné „černé na bílém“ autorovy facebookové sloupky, které na této sociální síti zveřejňoval pod názvem *Jazykové zajímavosti*. Přestože nejde o ucelený text, ale o navzájem nesouvisějící (odhlédneme-li od toho, že vše se točí kolem českého jazyka) postřehy, kniha si zachovává odlehčený a hravý tón, díky kterému si na servírovaných „jednohubkách“ opravdu pochutnáme.

Jednotlivé jednohubky si můžeme vybírat podle toho, jak se nám líbí (například podle názvu, který nám padne do oka), a jejich složení pro nás bude mít různou míru užitečnosti, vtipnosti a zajímavosti.

Sloupek Eseróčková chyba by měl například vycházet v každé ekonomické a firemní příručce, protože, jak praví autor, ta neustále opomíjená čárka mezi názvem firmy a zkratkou s. r. o. je „jednou z nejčastějších chyb ve firemních dokumentech“. Důkazem je toho žel také samotný obchodní rejstřík.

Mnohé filology nepřekvapí tak jako mě zjištění, že naše řeč v sobě nese mnoho slov původem z cizích jazyků, nad kterými se dnes už ani nepozastavujeme. Zajímavé je spojení *nechat někoho napospas*, protože ve chvíli, kdy nebohého chudáka opustíme, stává se z něj zákusek (*pospas* je totiž původně italské slovo *postpaso*, které znamená zákusek po hlavním jídle). A na taková zajímavá zjištění, kterým mnohdy předchází „vzrušující chvíle hledání“ a „stokrát opakované pokusy zapamatovat si alespoň některé případy“, narazíte v knize nespočetněkrát.

TIPY DO VAŠÍ KNIHOVNY

TOMÁŠKOVÁ, Iva. Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole. Portál, 2015. 1. vyd. 144 s. ISBN 978-80-262-0790-0.

Že je čtenářství důležité, my „zasvěcení“ víme, ale že to s četbou textu není tak jednoduché a že je třeba se na „čtenářskou cestu“ v raném věku pořádně vybavit, si už možná ani někdy neuvědomujeme. Se schopností číst, vnímat text, rozumět mu a vzít si z něj to důležité se automaticky nerodíme. Dokládá to i autorka knihy *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole* Iva Tomášková, která o čtenářské gramotnosti hovoří jako o jedné z „nejdůležitějších gramotností, protože zprostředkovává přístup ke vzdělání, k dalšímu získávání nových vědomostí, dovedností, znalostí a zkušeností“.

Autorka úvodem nastiňuje hlavní mezníky ve výchově čtenáře, kterými jsou harmonicky rozvinutá osobnost, silný rodičovský vliv v průběhu prvních šesti let dítěte (podrobněji se k němu vrací ve druhé kapitole) a poté předškolní a školní výchova, která by měla udávat směr, ale zároveň respektovat předcházející.

„V mateřské škole hovoříme pouze o předčtenářské gramotnosti, protože u dítěte rozvíjíme schopnosti, dovednosti a vědomosti, trénujeme paměť, koncentraci pozornosti a soustředěnost, které při samotném čtení bude potřeba.“

S knihou a příběhem v ní obsaženým lze vymyslet mnoho zábavných aktivit, hezké jsou zejména autorčiny návrhy, kdy se děti z mateřské školy vypraví do knihovny a knihkupectví a seznámí se s jejich cho-

MAYER-SCHÖNBERGER, Viktor a Kenneth CUKIER.

Big data. Revoluce, která změní způsob, jak žijeme, pracujeme a myslíme. Computer Press: Brno, 2014. 1. vyd. ISBN 978-80-251-4119-9.

Svět je zaplaven informacemi a papír se pomalu stává už jen místem „čmáranice z nudy“ během příliš dlouhé porady. Nejenže informací přibývá, ale také stoupá jejich objem. O této skutečnosti hovoří sám za sebe název *big data*, který jí jako první přírky obory astronomie a genomika. Veledata (v textu je užíván tento český překlad) mají jedno společné: „Lze s nimi provádět některé operace, které se v malém měřítku dělat nedají.“ V knize nalezneme velmi zajímavé příklady těchto algoritmických operací týkající se projektů velkých společností napříč obory, kterými jsou například Google, Amazon, MasterCard, Facebook aj. Pojednává také o budoucnosti, ve které se čím dál většinu využívání veledata nelze vyhnout, a varuje před možnými riziky v oblasti soukromí, svobodné vůle a morálky, jež mohou vzniknout při nesprávném přístupu k tomuto druhu dat.

Základní pravidla pro zpracování archiválií a jejich implementace

Archivnictví je oborem lidské činnosti spojujícím znalosti několika oborů a disciplín. Stejně jako například v muzejnictví nebo knihovnictví v něm hraje důležitou roli popis toho, o co archiváři pečují, tedy archiválií. Jedním z pilířů archivní teorie je tak archivní popis, který umožňuje tvorbu archivních pomůcek a informačních systémů. Na základě popisných údajů se archiváři orientují v archiváliích, vyhledávají je a zpřístupňují badatelům. Archivní popis tak úzce souvisí se zpřístupňováním archiválií, jednou z hlavních funkcí archivů jako takových. Pro archiváře, domácí i zahraniční badatele je proto důležité, aby se popis řídil pokud možno jednotnými pravidly, která by umožnila těmto textům snadno porozumět, rychle se v nich orientovat, předávat si data, vzájemně je využívat, odkazovat na ně, a to v celostátním i mezinárodním měřítku. Tento příspěvek je věnován důvodům vzniku, genezi a implementaci klíčového metodického textu českého archivnictví – Základním pravidlům pro zpracování archiválií.

První pravidla vztahující se k popisu archiválií byla *Základní pravidla pro zpracování archivního materiálu* vydaná v roce 1959. Jejich vznik souvisel se vznikem jednotné sítě státních archivů v tehdejší Československu. Tato pravidla sice navazovala na dílčí metodiky vznikající v českých zemích již od 19. století, akceptovala však novou progresivní myšlenku univerzálního předpisu pro pořádání a popis archiválií. Podala jasný návod na vymezení inventární jednotky pro různé druhy archiválií a archivních fondů a poprvé v nich byl v podobě nadpisů pro skupiny inventárních jednotek naznačen prvek hierarchického popisu. Zmíněná pravidla byla považována za prozatímní, jejich autoři počítali s revizí, ke které však nedošlo více než padesát let.

Cesta k novým Základním pravidlům

Nebylo tomu proto, že by v archivnictví byly všude stojaté vody. V souvislosti s aktuálními požadavky praxe vznikla řada dílčích metodických návodů pro zpřístupňování různých typů archivních fondů, zpřesňována byla metodika vedení základní evidence archiválií – evidence Jednotného archivního fondu resp. Národního archivního dědictví, která se osvědčila především v průběhu generální inventury Jednotného archivního fondu v letech 2001 až 2002. Popis specifických typů archiválií byl částečně řešen při přípravě a tvorbě soupisů archiválií (pečetě, ve-

duty, listiny) a archivních standardů (matriky). Pod vlivem pronikání výpočetní techniky do archivnictví a příbuzných oborů a v souvislosti s prohlubující se standardizací v příbuzných oborech (knihovnictví, později muzejnictví) byl v 80. letech 20. století v tehdejší Státním ústředním archivu v Praze navržen tzv. jednotný formulář archivního inventáře. Archiváři věnovali zvýšenou pozornost i tvorbě rejstříků k archivním pomůckám. Od konce padesátých let 20. století bylo učiněno několik pokusů o komplexní zpracování nových pravidel, ale žádný z nich nebyl doveden do konce.

Změnu přinesla až skupina pracující na grantovém úkolu Možnosti a formy zpřístupnění archivních fondů nebo jejich součástí veřejnosti

v elektronické podobě Projekt výzkumu a vývoje VE 20072009004 Možnosti a formy zpřístupnění archivních fondů nebo jejich součástí veřejnosti v elektronické podobě, který vedl v letech 2008–2010 Miroslav Kunt z Národního archivu. Základním smyslem projektu byl překlad, posouzení a zavedení mezinárodních archivních standardů a rozšíření povědomí o nich. Navržen byl i základ textu nových Základních pravidel, s cílem umožnit implementaci mezinárodních standardů v českém prostředí.¹

Na činnost této skupiny navázala rozšířená pracovní skupina pro nová Základní pravidla, která vznikla v březnu 2010 pod vedením autora tohoto článku z odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra. V průběhu tří let tento třicetičlenný tým vytvořil, často v nelehkých diskusích,² výsledný text. Souběžně s tvorbou Základních pravidel vznikl projekt sdílené databáze paměťových institucí INTERPI, řešený Národním archivem a Národní knihovnou ČR, jehož výsledky byly, tam kde to bylo účelné, do Základních pravidel rovněž implementovány.

Co nová pravidla zohlednila

Vznik nových Základních pravidel odrážel změny kulturního, informačního a právního prostředí, které se dotkly i českých archivů. V souvislosti s rozšiřováním lidských a občanských práv se stále naléhavěji začaly uplatňovat nároky občanů na svobodný přístup k informacím, v oblasti archivnictví tj. k nejnovějším archiváliím uloženým v jednotlivých archivech. Významným prostředkem k jejich zpřístupnění se staly informační a komunikační technologie, umožňující lepší a rychlejší kontakt občana nebo instituce s původcem archiválií i jednotlivými archivy. Archivy se tak dostávaly do stále pevnějších informačních vazeb na jiné paměťové instituce, jako jsou knihovny, muzea apod. Potřeba mezinárodní spolupráce a výměny dat vedla k postupnému prosazování standardů v oblasti popisu archiválií. Na druhé straně byly archivy konfrontovány se stále zpřesňovanými zákonnými normami, které poskytování informací omezují a jejichž cílem je chránit nejen bezpečnost státu, ale

stále výrazněji i jednotlivé občany nebo instituce (osobní údaje, obchodní tajemství apod.). Ukazovalo se, že dostát všem uvedeným, často protichůdným tendencím lze optimálně jen tehdy, když popisy archiválií v péči českých archivů budou co nejdůležitější, tedy co nejobektivnější. Jedinou cestou se tak jeví zkvalitnění a standardizace hierarchického popisu postihující jednoznačně všechny druhy archiválií a archivních souborů.

Neméně významná byla rovněž reflexe nového informačního prostředí vytvářeného moderními technologiemi (internet), vznik nových typů archiválií, u nichž lze obtížně aplikovat tradiční způsob zpracování (dokumenty v digitální podobě, periodické dokumenty, různé typy technické dokumentace). Zásadní vliv na tvorbu archiválií měla rovněž standardizovaná spisová služba. Základní pravidla pro zpracování archiválií tak musela např. zajistit návaznost na Národní standard pro elektronické systémy spisové služby.

O čem nová pravidla pojednávají?

Základní pravidla pro zpracování archiválií poskytují přehlednou a srozumitelnou formou návod pro praktickou práci s archiváliemi. Primárně jsou tedy určena archivářům. Jejich struktura byla vytvářena tak, aby alespoň v základních rysech kopírovala jednotlivé etapy archivářovy práce. Text byl současně koncipován tak, aby vlastní teoretické jádro bylo co nejstručnější a umožňovalo tak co nejrychlejší orientaci. Teoretické jádro je doplněno rozsáhlým souborem příloh, ve kterých si čtenář může vyhledat konkrétní příklady použití pravidel. Základní pravidla předpokládají zpracování archiválií ve specializovaných databázových aplikacích, nevylučují však ani vytváření pomůcek v prostředí běžného kancelářského softwaru. Samozřejmostí je jak tištěný výstup pomůcky, tak výstup v datovém formátu XML.

Archivář, který pracuje s těmito pravidly, by se měl nejprve seznámit s druhou kapitolou pravidel, která je věnována kontextu zpracování a evidenci archiválií. Teoreticky jsou v ní řešeny

- 1 KUNT, Miroslav. Mezinárodní archivní standardy a příprava nových základních pravidel pro zpracování archiválií v České republice. *Slovenská archivistika*. 2012, roč. 47, č. 2, s. 64–79.
- 2 DVORÁK, Tomáš, Miroslav KUNT, Radek POKORNÝ, Ivo ŠULC a Michal WANNER. Jak vznikala nová Základní pravidla pro zpracování archiválií. *Archivní časopis*. 2013, roč. 63, č. 2, s. 5–36.

otázky vymezení archiválie, jejich vlastností ve vztahu ke sbírkovým předmětům a knihovním dokumentům. Stručně je zde popsán vznik archiválií a archivních souborů, kodifikovány jsou nástroje pro jejich evidenci a způsob strukturování archivních souborů, především evidenční jednotky a jednotlivé druhy archivních pomůcek.

Třetí kapitola definuje úroveň popisu vycházející z mezinárodního standardu popisu ISAD (G) a stanovuje některé jeho obecné principy. V kapitole je zároveň určena závazná hloubka popisu pro jednotlivé druhy archivních pomůcek.

Ve čtvrté a páté kapitole je stanoven popis a závaznost prvků, které jsou vztahy k jednotlivým druhům archivních pomůcek a archiválií. Čtvrtá kapitola obsahuje výčet základních povinných i nepovinných prvků popisu používaných pro všechny jeho úrovně a pro všechny druhy archiválií a evidenčních jednotek. Pátá kapitola je tvořena výčtem povinných i nepovinných prvků popisu specifických pro některé druhy archiválií, evidenčních jednotek a archivních pomůcek (především pro katalog) a pro popis vztahu korporací, fyzických osob, geografických objektů a dalších entit k jednotkám popisu.

Šestá kapitola se zabývá popisem původců. Předpokládá se oddělení popisu původce od popisu archiválií při zachování popisu původce v archivní pomůcce. Popis vychází z mezinárodního standardu ISAAR(CPF).

Sedmá kapitola obsahuje pravidla pro tvorbu názvů a jmen původců, dále pak přístupových bodů a rejstříků k jednotkám popisu v archivních pomůčkách.

Osmá kapitola je věnována popisu archivů a kulturně vědeckých institucí, které uchovávají archiválie. Popis institucí, které v souladu s legislativními předpisy uchovávají archiválie a pečují o ně, je specifikován standardem ISDIAH.

Základní text pravidel doplňují přílohy obsahující především konkrétní příklady aplikace Základních pravidel. Jde o ukázky jednotlivých typů archivních pomůcek – manipulačních seznamů, inventářů a katalogů. Následují příklady popisu původců, tvorby přístupových bodů a rejstříků a příklady popisu archivů a kulturně vědeckých institucí.

3 *Základní pravidla pro zpracování archiválií*. Kolektiv pracovníků pod vedením Michala Wannera. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV, 2013. 350 s.: bibliografické odkazy a rejstřík. ISBN 978-80-86466-34-7.

Orientaci v textu usnadňuje rejstřík pojmů, který odkazuje na jednotlivé stránky pravidel, přičemž stránka obsahující definici pojmu je vyznačena tučně.

Zavedení Základních pravidel do praxe

Základní pravidla byla publikována v červnu 2013.³ Uvedena do praxe byla Metodickým návodem č. 1/2013 odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra (č. j. MV-46913/AS-1/AS-2013), který kodifikoval postupné zavádění nových pravidel. Skutečnost, že tato pravidla vstoupila v platnost po více než sto padesáti letech existence archivnictví v českých zemích, logicky implikovala, že nemohou mít retrospektivní platnost. Jsou tedy určena pro práci s archiváliemi doposud nezpracovanými.

Dne 1. května 2013 vstoupily v plnou platnost části týkající se vymezení archivního souboru, pořádacích schémat, úvodu k inventáři, evidenčních jednotek a archivních pomůcek (kapitola 2). Vlastní popis archiválií (kapitoly 3, 4, 5) byl doporučen k implementaci u menších archivních souborů. Při vytváření pomůcek typu inventář a katalog u archivních souborů většího rozsahu odbor archivní správy a spisové služby naopak doporučil vyčkat vzniku softwaru pro popis archiválií na základě nových Základních pravidel pro zpracování archiválií. Při implementaci kapitol číslo 6, 7 a 8 Základních pravidel odbor archivní správy a spisové služby MV doporučil vyčkat vzniku národního portálu a infrastruktury INTERPI. Stanovená pravidla zápisu příslušných hodnot je však možné využívat i před vznikem těchto aplikací. O aplikaci těchto pravidel rozhoduje ředitel archivu. Některé archivy tak přistoupily k aplikaci pravidel ihned, přestože vytvářejí archivní pomůcky buď v textovém editoru, nebo upravených starších aplikacích (JANUS), jiné se naopak rozhodly vyčkat dokončení nového softwaru.

Nemalá část ustanovení nových pravidel byla však zavedena do praxe ještě dříve. V průběhu práce na nových Základních pravidlech se ukázala nutnost vytvářet spolu s nimi věcný základ nové legislativy a nástroje k jejich implementaci.

Tato skutečnost se odrazila v novele archivního zákona, která vstoupila v platnost v roce 2012. Novela mj. kodifikuje pravidla pro nakládání s archiváliemi v digitální podobě, správu metadata archiválií, strukturu a funkce národního portálu a další principy nutné pro uvedení nových Základních pravidel do praxe. Souběžně s novelou archivního zákona došlo k novelizaci vyhlášky č. 645/2004 Sb., ve znění vyhlášky č. 192/2009 Sb., která mj. kodifikovala nově vymezené evidenční jednotky a zavedla nové definice archivních pomůcek. Část této legislativy byla uvedena do praxe v rámci generální inventury Národního archivního dědictví prováděné v českých archivech v letech 2012–2014. Nástrojem pro provedení generální inventury byl program PEvA – Počítačová evidence archivu, s jehož pomocí je evidence Národního archivního dědictví vedena. Změny v tomto programu akceptující nově vymezené evidenční jednotky a další změny. Provedení generální inventury pomocí programu PEvA tak zajistilo, že nové evidenční jednotky „přešly archivářům do krve“.

Plná implementace nových pravidel bude záviset na úspěchu vývoje nového softwaru pro popis archiválií na základě nových Základních pravidel pro zpracování archiválií. Tento software umožní tvorbu nových nebo redefinovaných druhů archivních pomůcek. Software je vyvíjen s účelovou podporou Technologické agentury České republiky.⁴ V době dokončování tohoto příspěvku probíhala finalizace zjišťovacích akcí, jejichž cílem bylo doplnit mezery v technické specifikaci projektu.

Plná implementace nových pravidel pak bude záviset také na úspěšné výstavbě Národního portálu vytvářeného v rámci realizace projektu Národního digitálního archivu. Zde byly vytvořeny předpoklady pro brzký vznik registru archivů. Evidence původců a vytvoření systému pro tvorbu

bu přístupových bodů/rejstříků závisí na úspěšném dokončení infrastruktury INTERPI, která má být dokončena do konce roku 2015.

Nyní tedy nezbývá než udělat vše pro to, aby všechny tyto projekty uspěly a vytvořené nástroje dobře sloužily českým archivářům při tvorbě archivního popisu.

Kam dál?

V době vytváření tohoto příspěvku bylo připravováno již druhé vydání Základních pravidel pro zpracování archiválií. Skutečnost, že vychází nedlouho po vydání prvním, je odrazem velkého zájmu, který publikace vzbudila doma i v zahraničí a který všechny, kteří se na řešení tohoto nelehkého úkolu podíleli, mimořádně těší.⁵ Druhé vydání Základních pravidel je označeno jako opravené a doplněné. Jsou v něm zúročeny zkušenosti získané během generální inventury Národního archivního dědictví, které vedly k řadě doplňků v definicích evidenčních jednotek v druhé kapitole. Rovněž diskuse nad Základními pravidly ukázala slabá místa některých formulací a nutnost obratnějšího či výstižnějšího vyjádření. Zdrojem dílčích úprav byl rovněž další pokrok v realizaci projektu INTERPI věnovanému interoperabilitě mezi paměťovými institucemi, který ovlivnil dílčí změny v šesté a sedmé kapitole pravidel. Doplněna bude rozsáhlá příloha ilustrující využití evidenčních jednotek v jednotlivých typech archivních pomůcek. Chybět by nemělo rovněž anglické shrnutí, které se z technických a časových důvodů nepodařilo zařadit do prvního vydání. Rejstřík bude doplněn o množství nových pojmů, které se nově vyskytly v textu.

Výhledově lze předpokládat, že pravidla archivního popisu budou pravidelně revidována, doplňována a rozvíjena tak, jak je tomu v jiných evropských zemích.

MICHAL WANNER ✉ michal.wanner@mvcv.cz

4 *TBO200MV026 Vývoj softwaru pro popis archiválií na základě nových Základních pravidel pro zpracování archiválií metodou PCP*.

5 Ze zahraničních prezentací a diskusních fór kolem Základních pravidel je třeba zmínit minimálně autorovu prezentaci nových Základních pravidel na 23. Mezinárodní konferenci Mezinárodního institutu pro archivní vědu v Terstu 20.–23. října 2013 a prezentaci Marie Balíkové, Miroslava Kunta, Jany Šubové, Naděždy Andrejčikové: *Interoperability in Memory Institutions in Czechia: INTERPI Project* na Mezinárodním kongresu o správě kulturního dědictví a kulturních paměťových institucí v Istanbulu 17.–20. září 2014 (URLA 2014). Ze zahraničních titulů je nutno zmínit četné recenze, z nichž doposud nejrozsáhlejší podala Anna Laszuk z Varšavy (Rec: LASZUK, Anna. *Základní pravidla pro zpracování archiválií*. red. Michal Wanner, Praha 2013, Miscelanea Historico-archivistica, Tom. XXI/2014, s. 387–395).

Standard Handicap Friendly

– cesta k rovnému přístupu v českých knihovnách

Knihovny se čím dál více zaměřují na své uživatele – návštěvníky a čtenáře – nejen při nákupu knihovních fondů a technologií, ale zejména také v tom, jak maximálně vyjít vstříc jejich dalším požadavkům. Současné i připravované koncepty rozvoje českého knihovnictví směřují celkově k tomu, jak se co nejvíce přiblížit uživatelům a nabídnout jim otevřené a přístupné knihovny.

Ze stejného důvodu vznikla při Svazu knihovníků a informačních pracovníků České republiky Sekce služeb osobám se specifickými potřebami, a to zejména za účelem definování toho, co je to rovný přístup ve vztahu k osobám se specifickými potřebami. Ani termín „rovný přístup“, ani pojem „osoby se specifickými potřebami“ však nelze zobecnit, a tak se členové sekce pro začátek zaměřili na nejpočetnější skupiny osob se specifickými potřebami – uživatele knihoven se zrakovým, sluchovým, mentálním a tělesným postižením.

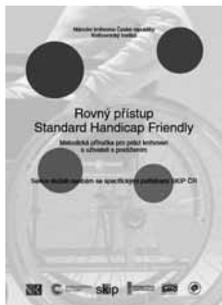
V průběhu komunikace s experty na danou problematiku i samotnými zástupci jednotlivých cílových skupin vyplynulo, že řada ukazatelů rovného přístupu je totožných, jiné je potřeba drobně modifikovat a další jsou zcela rozdílné. Aby bylo možné vytvořit kompaktní dokument, rozhodli se členové sekce vytvořit obecný Standard Handicap Friendly, kde je v základních bodech popsáno, jakými směry by se knihovna ve vztahu k uživatelům se specifickými potřebami měla ubírat. Na Standard navazuje Univerzální metodika, která shrnuje společné postupy, jak mohou knihovny obecně dosáhnout rovného přístupu k lidem s uvedenými čtyřmi postiženími. Univerzální metodiku dále rozvíjejí metodiky pro konkrétní skupiny osob se specifickými potřebami. Zde se knihovny setkají s body, které jsou zcela výlučné a specifické pro uživatele s daným typem postižení. Všechny metodiky jsou návodně zpracované a snaží se usnadnit knihovníkům cestu k uživatelům se specifickými potřebami a pomoci jim zlepšit či optimálně nastavit služby knihovny. U většiny bodů v metodikách jsou praktické rady, jak mohou knihovny postupovat. Veškeré podklady jsou k dispozici buď v tištěné publikaci vydané pod záštitou Národní knihovny České republiky, Knihovnického institutu a Ministerstva kultury České republiky, nebo na webových stránkách http://ipk.nkp.cz/docs/Rovny_pristup.pdf.

Stejně jako doporučení Sekce vychází ze stovek rozhovorů s různými skupinami, které měly možnost návrh Standardu i metodik komentovat a doplňovat,

i pro každou knihovnu, která chce být maximálně přístupná a nabízet rovný přístup, je základním momentem komunikace s vlastními čtenáři a dalšími uživateli. I zde uslyšíte řadu názorů, které budou mnohdy protichůdné. Vždy bude řada úhlů pohledu: jedni budou preferovat něco, druzí něco jiného. Aby bylo možné se v této rozmanitosti názorů nějak vyznat, vznikly právě výše zmíněné dokumenty, které nabízejí pomoc při nalezení správné cesty k přístupným knihovnám.

Sekce služeb osobám se specifickými potřebami udělala první krok a jednou z možností českých knihoven je inspirovat se tím, co členové Sekce vytvořili. Tou další je jít mnohem dál: zažádat o certifikát Handicap Friendly pro svou knihovnu ve směru k některému z typů postižení. Snahou zapojit se do certifikace získá knihovna pozornost a v případě úspěchu i logo a prestiž; a hlavně se stane vlajkovou lodí pro další knihovny a bude jednoznačně informovat své dosavadní uživatele, že jsou pro ni prioritní. Osloví ale i potenciální uživatele tím, že je maximálně nastavena vyjít vstříc jejich potřebám.

Samotný proces certifikace jednotlivých knihoven má na starosti tým složený ze členů Sekce, odborníků na otázky fyzické přístupnosti a přístupnosti webových stránek, a dále pak samotných uživatelů s daným typem specifických potřeb. Testování probíhá elektronicky (webová přístupnost, zveřejněné informace o knihovně a jejích službách) i na místě, kde žádající knihovna sídlí, a to návštěvou a hodnocením přímých služeb. Sekundární kontrola je zajištěna telefonickou a e-mailovou komunikací nezávislých osob, které zjišťují, zda jsou nabízené služby pro uživatele opravdu dostupné a zda jsou všichni zaměstnanci informováni o službách knihovny pro osoby se specifickými potřebami. Posledním bodem, který vstupuje do procesu certifikace, je kontakt s řediteli daných institucí, kteří garantují dlouhodobou strategii organizace ve vztahu k lidem s danými specifickými potřebami.

Díky Knihovně města Ostravy a Knihovně Jiřího Mahena v Brně uzavíráme pilotní certifikace a nastavujeme optimální podmínky pro proces certifikace, jako je doba určená na zhodnocení knihovny, personální a finanční náročnost celého procesu. Každá

knihovna může ze zveřejněného materiálu čerpat, ale může jít i mnohem dál – může být knihovnou Handicap Friendly i oficiálně.

HELENA HUBATKOVÁ SELUCKÁ
detske@kjm.cz

Soutěž SLOVNÍK ROKU 2015 má své vítěze

Už po dvaadvacáté proběhla mezinárodní soutěžní a propagační akce Slovník roku, kterou pořádá Jednota tlumočnicků a překladatelů (JTP). Odborná porota, složená ze zástupců profesních překladatelských a tlumočnických organizací z České a Slovenské republiky a dalších odborníků, zasedala 13. února 2015 a vybírala z jednašedesáti titulů.

Všechny tituly přihlášené do soutěže byly vystaveny v expozici JTP SLOVNÍK ROKU na 21. mezinárodním knižním veletrhu Svět knihy Praha 2015 v termínu od 14. do 17. května ve foyer levého křídla Průmyslového paláce na pražském Výstavišti. K vyhlášení cen a jejich slavnostnímu předání autorům a nakladatelům pak došlo v pátek 15. května během programu JTP, který proběhl v Literárním sále v pravém křídle Výstaviště.

Hlavní cenu SLOVNÍK ROKU 2015 získal:

Soubor 7 slovníků pro interkulturní práci (česko-anglický, česko-ruský, česko-španělský, česko-vietnamský, česko-arabský, česko-čínský, česko-mongolský). Praha: InBáze, 2014. (Cena je spojena s finanční odměnou 20 000 Kč, kterou věnuje JTP.)

Na druhém místě byla hodnocena publikace:

SEMOTAMOVÁ, Eva a kol.: *Akademický atlas českých dějin*. Praha: Academia, 2014.

CENA POROTY ZA PŘEKLADOVÝ SLOVNÍK:

- VALEŠKA, Jan: *Slovník anglických frázových sloves a odvozených jmenných složenin*. Praha: Argo, 2013. (Cena je spojena s finanční prémie 10 000 Kč, kterou věnuje Asociace konferenčních tlumočnicků ASKOT.)
- ŠULC, Petr, Helena KUČEROVÁ, Khim Vicheka. *Česko-khmérský stručný slovník*. Praha: Leges, 2014.
- TOMÁŠEK, Michal: *Kapesní česko-čínský/čínsko-český právní slovníček*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.

CENA POROTY ZA VÝKLADOVÝ SLOVNÍK:

- VAŠKŮ, Zdeněk: *Hold slunci, dešti, půdě a pluhu*. Praha: Academia, 2014.
- PRAVDOVÁ, Markéta, Ivana SVOBODOVÁ: *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014.
- PAULEROVÁ, Denisa a kol.: *Nábytkářský výkladový slovník: slovensko-česko-anglicko-nemecko-francúzsko-ruský*. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 2012.

KUCHAŘ, Miroslav a kol.: *Farmaceutický encyklopedický slovník*. Praha: Nakladatelství VŠCHT, 2014.

CENA POROTY ZA ENCYKLOPEDICKÉ DÍLO OBECNÉ:

- HRŮZA, Jiří: *Svět měst*. Praha: Academia, 2014.
- SOCHA, Radomír, Alexandr JEGOROV: *Encyklopedie léčivých hub*. Praha: Academia, 2014.
- FIALOVÁ, Alena: *V souřadnicích mnohosti*. Praha: Academia, 2014.

CENA POROTY ZA ENCYKLOPEDICKÉ DÍLO HISTORICKÉ:

- SEMOTAMOVÁ, Eva a kol.: *Akademický atlas českých dějin*. Praha: Academia, 2014.
- PIORECKÁ, Kateřina, Karel PÍRECKÝ: *PRAHA AVANTGARDNÍ. Literární průvodce metropolí 1918–1938*. Praha: Academia, 2014.
- PŘÍBÁŇ, Michal: *Česká literární nakladatelství*. Praha: Academia, 2014.

CENA POROTY ZA ELEKTRONICKÝ SLOVNÍK:

HORÁČEK, Miroslav: *ATLAS RYB*. www.chytej.cz/atlas-ryb/

Čestná uznání:

SEIDL, Jan a kol.: *Teplá Praha: průvodce po queer historii hlavního města 1380–2000 / Queer Prague: A guide to the lgbt history of the czech capital 1380–2000*. Brno: Nakladatelství Černé pole, 2014.
a
STACHO, Ľubo: *Obchodná 1984–2014*. Bratislava: O.K.O., 2014.

Z podkladů JTP připravila **OLGA VAŠKOVÁ**

Promítali jsme *Jeden svět*

Knihovna města Plzně nabídla v posledním březnovém týdnu novinku v podobě filmových projekcí. Regionální pobočka společnosti Člověk v tísni pořádá každoročně místní část festivalu dokumentárních filmů o lidských právech *Jeden svět* a právě v Polanově síni KMP měli zájemci možnost některé z filmů vidět. Proběhly čtyři podvečerní projekce pro veřejnost, z nichž největší návštěvnost měl film *Stále spolu* režisérky Evy Tomanové. Téma života netradiční rodiny zaujalo diváky natolik, že sál byl zcela vyprodán. Zároveň probíhala též dopolední promítání pro školy, doplněná besedami s fundovanými hosty. Nejžádanější byl film *Bojovníci ze severu*, který se dotkl problematiky radikálních islamistických skupin. Promítán byl celkem pětkrát a z hostů, kteří jej komentovali, zaujal studenty především doktor David Šanc z Katedry politologie a meziná-

Zahájení projekce *Jeden svět*

Foto archiv knihovny

rodních vztahů Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni. Během filmového týdne se v knihovně před plátnem vystřídalo 460 diváků a jejich zájem je důvodem, proč se organizátoři s dobrým pocitem těší na příští ročník.

MARTINA KOŽÍŠEK OUŘADOVÁ

Táta-čtenář Středočeského kraje je z Nymburka

Oceněný K. Pirunčík s I. Hüttnerovou a H. Liptákovou

Foto archiv knihovny

Nymburská knihovna vůbec poprvé ve své historii oceňovala Táta-čtenáře a zapojila se tak do projektu *Tátové čtou dětem*, který vyhlásil SKIP a Liga otevřených mužů v rámci Března – měsíce čtenářů.

Naším Táto-čtenářem je Karel Pirunčík, který společně se svým synem Markem pravidelně navštěvuje knihovnu. Společně si půjčují knížky a táta Karel svému synkovi téměř každý večer čte. Tedy snaží se, ale protože pracuje jako policista na směny, pravidelně to úplně nejde. Podle jeho vlastních slov to ale dohánějí během dnů, kdy má volno. Jak se Mareček sám pochlubil, nej-

raději mají knihy o astronomii a dinosaurech. Společně se účastní akcí knihovny, při kterých se nedají přehlédnout, protože tvoří dokonale sebraný tým.

Našemu Táto-čtenáři předaly cenu dvě dámy: herečka a výtvarnice Iva Hüttnerová a samozřejmě také ředitelka knihovny Helena Liptáková. Na besedu se známou herečkou podle očekávání přišlo velké množství lidí, takže se v plné parádě předávalo. Karel Pirunčík na besedu dorazil se svým skoro šestiletým synkem Marečkem a oba měli z ocenění velkou radost. A my v nymburské knihovně jsme nadšení z toho, že náš výherce je zároveň Táto-čtenářem Středočeského kraje.

MARIE LEBDUŠKOVÁ

Před 275 lety, 2. 6. 1740, se narodil francouzský spisovatel a filozof **Donatien-Alphonse-François markýz de Sade** († 1814), jeden z nejkontroverznějších spisovatelů všech dob, autor děl zčásti pornografických a zčásti filozofických (např. *Justina, Julietta, Filozofie v budoáru* či *120 dnů Sodomy*).

Před 175 lety, 2. 6. 1840, se narodil anglický spisovatel **Thomas Hardy** († 1928), autor románů *Daleko od hluchého davu, Rodákův návrat, Starosta casterbridgeský, Tess z d'Urbervillů* či *Neblahý Juda*.

Před 140 lety, 5. 6. 1875, se narodil **Stanislav Kostka Neumann** († 28. 6. 1947), český básník, novinář, kritik a překladatel.

Před 140 lety, 6. 6. 1875, se narodil německý spisovatel **Thomas Mann** († 1955), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1929), jeden z největších romanopisců 20. století, autor románů *Buddenbrookovi, Královská Výsost, Kouzelný vrch, Josef a bratři jeho* (tetralogie), *Lotta ve Výmaru, Doktor Faustus, Vyvolený* a *Zpověď hochštaplera Felixe Krulla* a novel *Tristan, Tonio Kröger, Smrt v Benátkách* či *Mario a kouzelník*; od roku 1933 žil v exilu ve Švýcarsku a v USA, po válce opět ve Švýcarsku; jeho starší bratr Heinrich a syn Klaus byli také spisovatelé.

Před 45 lety, 7. 6. 1970, zemřel anglický spisovatel a esejistka **E. M. Forster** (* 1879), autor úspěšně zfilmovaných románů *Kam se bojí vkročit anděl, Pokoj s vyhlídkou, Rodinné sídlo, Cesta do Indie* a *Maurice*, který vyšel až posmrtně.

Před 145 lety, 8. 6. 1870, zemřel anglický romanopisec **Charles Dickens** (* 1812), autor slavných románů *Kronika Pickwickova klubu, Oliver Twist, Starožitníkův krám, David Copperfield, Ponurý dům* nebo *Nadějně vyhlídky*.

Před 135 lety, 10. 6. 1880, se narodila **Margit Kaffková** († 1918), nejvýznamnější maďarská spisovatelka počátku 20. století, básnička a prozaička, jejímž nejslavnějším dílem je román *Barvy a léta*, který vyšel i v českém překladu.

Před 90 lety, 11. 6. 1925, se narodil americký spisovatel **William Styron** († 2006), autor románů *Ulehni v temnotách, Zapal tento dům, Doznání Nata Turnera* (Pulitzerova cena 1968), svě-

toznámé *Sophiiny volby* (zfilmované s Meryl Streepovou v hlavní roli) a novely *Dlouhý pochod*.

Před 175 lety, 12. 6. 1840, se narodil český spisovatel a novinář **Jakub Arbes** († 1914), autor četných románů (např. *Newtonův mozek, Akrobati, Poslední dnové lidstva* aj.).

Před 150 lety, 13. 6. 1865, se narodil irský básník, dramatik a esejistka **William Butler Yeats** († 1939), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1923); česky vyšel např. výbor z básní *Slova snad pro hudbu*.

Před 75 lety, 13. 6. 1940, se narodil český básník **Václav Hrabě** († 1965), jediný významný představitel tzv. Beat generation v Česku.

Před 110 lety, 21. 6. 1905, se narodil francouzský spisovatel, dramatik a filozof **Jean-Paul Sartre** († 1980), který v roce 1964 odmítl Nobelovu cenu za literaturu; autor románu *Nevolnost*, sbírky povídek *Zed*, autobiografie *Slova*, filozofického spisu *Bytí a nicota*, nedokončené tetralogie *Cesty svobody* a her *S vyloučením veřejnosti, Dábel a Pánbůh* a dalších.

Před 80 lety, 21. 6. 1935, se narodila francouzská spisovatelka **Françoise Saganová** († 2004), autorka románů *Dobry den, smutku, Máte ráda Brahme, Jeden úsměv, Za měsíc, za rok* a dalších.

Před 70 lety, 26. 6. 1945, se narodil český spisovatel a novinář **Ondřej Neff**, úspěšný autor žánru sci-fi (např. román *Tma*) či knihy *Jules Verne a jeho svět*.

Před 115 lety, 29. 6. 1900, se narodil francouzský spisovatel **Antoine de Saint-Exupéry** († 1944), autor světoznámého *Malého prince*.

Před 85 lety, 29. 6. 1930, se narodil polský spisovatel a dramatik **Sławomir Mrożek** († 2013), autor her *Tango* a *Emigranti* či románu *Baltazar*.

Před 30 lety, 29. 6. 1985, zemřel **Jaroslav Dietl** (* 1929), český televizní a filmový scenárista, dramaturg a dramatik, který proslul především svými četnými seriály (*Eliška a její rod, Alexandr Dumas, Byli jednou dva písaři, Nejmladší z rodu Hamrů, Muž na radnici, Žena za pultem, Nemocnice na kraji města, Inženýrská odysea, Okres na severu, Doktor z vejminku, Rozpaky kuchaře Svatopluka, Synové a dcery Jakuba skláře, Teta, Velké sedlo, Válka volů* aj.); některé z nich jsou poplatné době svého vzniku, jiné však i po letech zůstávají příkladem kvalitní a dobře napsané televizní produkce.

Portréty archiv autora

Knihovny a fundraising

Fundraising není ve Švédsku neznámým pojmem, ale je skoro neznámým v knihovnickém světě. Knihovny se tradičně fundraisingem nezabývají a kdykoli se diskuse s knihovníky přiblíží tomuto slovu, okamžitě všichni zareagují: To přece nejde, naši zřizovatelé, obec, komuna, stát (v případě knihoven univerzitních) nám to přece nedovolí. A tak se bohužel nikdo v knihovnách o fundraising ani mnoho nezajímá. Myslím si, že jsou to ještě pozůstatky švédské kulturní politiky z doby, kdy byla 70 let u moci sociální demokracie a měla mnoho peněz, které jen rozdělovala, a hodně podporovala kulturu. Prostředky na knihovny se tak každý rok automaticky navyšovaly podle inflace. To už samozřejmě dávno není pravda a kultura je na tom daleko hůř. Švédští knihovníci žijí trochu ve finanční minulosti a o získávání peněz pro knihovny se moc nestarají. Já si myslím, že by se i v této oblasti dalo něco dělat a také knihovny do procesu fundraisingu včlenit. Fundraising určitě není nijak zakázaný a například téměř všechny švédské státní vysoké školy mají speciální oddělení fundraisingu, s velice prestižním platovým i společenským zařazením.

Proto je velice potěšující, že se aktuálně alespoň slovo *fundraising* začalo v knihovnách používat a to v souvislosti s podporou boje proti AIDS. K rozsáhlému fundraisingu, se kterým začala organizace Musikhjälpen, se totiž připojily i švédské knihovny. *Musikhjälpen – Music Aid* je benefiční akce, která spočívá ve spolupráci mezi švédským rozhlasem P3 a švédskou televizí a která chce pomoci v boji proti této skryté hrozbě naší doby. Jejím cílem je zvýšit povědomí a znalosti o HIV a AIDS: Tři známí moderátoři pobývají ve skleněné kleci bez přestávky 144 hodin a vysílají rozhlasový a televizní program. Do skleněné klece za nimi přicházejí různí návštěvníci, švédské celebrity a umělci, kteří se do boje proti AIDS zapojili.

Od roku 2014 se k akci připojily různé knihovny, například Sambiblioteket v Umea, Univerzitní knihovna v Uppsale a městská knihovna v Mora. Knihovna v Mora vyzvala ostatní knihovny ve Švédsku na „knihovnický souboj“ (Biblioteksbattle) o to, která knihovna sežene nejvíce peněz. Proto knihovny zřizují „kasičky“ na webu a hned ukazují, kolik která kasička nasbírala. Webové kasičky se jmenují *Knihovnici a ostatní superhrdinové*.

Knihovny známé svojí kreativitou ale pomáhají i jinými způsoby: Městská knihovna v Uppsale například vydražuje knihovníka: *Vyhrajte knihovníka, který vám doma udělá pořádek v knihovně*. Několik knihoven také prodává kondomy a některé pořádají ochotnická divadla s danou tematikou. Samozřejmě také různými způsoby nabízejí světoznámé knihy a životopisy slavných lidí, kteří se nějakým způsobem zúčastnili boje proti této chorobě. Propagují například nové vydání životopisu Freddieho Mercuryho, zpěváka skupiny Queen, který líčí život úspěšné hvězdy až do jeho smrti na AIDS v roce 1991. Nebo román známého švédského komika Jonase Gardella *Nikdy si neutírejte slzy bez rukavice* (2012). Příběh z doby, kdy na začátku roku 1980 nemoc přišla do Švédska. Švédská televize natočila podle knihy také velice úspěšný televizní seriál. Jonas Gardell často navštěvuje knihovny a je vždycky ohromným magnetem pro posluchače.

První veřejná osoba ve Švédsku, která „dala AIDS tvář“, byl módní návrhář Sighsten Herrgård. Společně s Carlem O. Werkelidem napsal biografii *Sighsten* (1988), zachycující nejenom jeho úžasný život a práci, ale také boj proti této nemoci. Jeho portrét, už hodně poznamenaný nemocí, používají i knihovny pro své plakáty a materiály na fundraising pro podporu boje proti HIV/AIDS.

Doufám, že se švédské knihovny budou v budoucnu fundraisingem zabývat více, nejen v rámci pomoci jiným organizacím, ale i jako samostatní aktéři. Ráda bych naše knihovny viděla trochu odvažnější v získávání prostředků od různých organizací a firem. A možná i od veřejnosti?

Mnoho afrických národů řeší v současné době problematiku bezpečného uložení dat v institucionálních repozitářích místních univerzit. I afričtí vědečtí pracovníci těžko ze sdílení výsledků vědecké činnosti při vysokých školách, aktuálně ale řeší problém autorských práv. Knihovníci v Ghaně mají totiž tendenci vidět informace jako veřejný statek, který lze neomezeně sdílet, na druhé straně však stojí řada vysokoškolských vědců, kteří nemají zájem na obecném využívání výsledků své badatelské činnosti. Důležité pro ně je, aby nedocházelo ke kopírování prací a byla zajištěna ochrana autorských práv. V afrických rozvojových zemích toto stále představuje velký problém. Univerzitám chybí kvalitní vybavení ICT a mají mizivé znalosti o autorských právech. V Ghaně nedávno proběhl velký průzkum mezi čtyřmi vědeckými institucemi, na kterém se podíleli právě knihovníci. Průzkum odhalil nechuť vědců publikovat výsledky své práce on-line a také nezájem sdílet informace navzájem. Při práci s informacemi se v knihovnách užívají pojmy jako digitální, virtuální a elektronická knihovna a jednu z podmnožin tvoří právě institucionální repozitář. Tyto repozitáře mají na univerzitách řadu podob – od úložiště administrativních a studijních dokumentů až po dlouhodobé ukládání výsledků vědecko-výzkumné práce. Základní znaky digitální knihovny jsou vlastní i institucionálnímu repozitáři, rozdíl je však patrný zejména v zaměření na konkrétní instituci a tým i na určitý druh dokumentů.

(*IFLA Journal – Vol. 41, No. 1/2015, s. 25–39*)

Německé knihovny se snaží do rozvoje čtenářské gramotnosti dětí zapojit nová elektronická média. Při podpoře čtení tištěných knih hraje nově důležitou roli nabídka digitálních médií, jakými jsou tablet či smartphone. Tento světový vývoj následuje i německý projekt *Lesen macht stark: Lesen und digitale Medien*. Knihovny v něm vybírají texty vhodné ke čtení prostřednictvím různých médií pro pět věkových kategorií dětí a mládeže ve věku 3–18 let. Tento mimoškolní vzdělávací projekt podporuje německá Asociace knihoven a nadace Kultura je síla. Knihovny vždy spolupracují s více partnery a tvoří tzv. „paky vzdělávání“. Projekt je propagován v celostátní kampani a pracovníci knihoven i dobrovolníci jsou zdarma vyškoleni. První akce knihovníků na

podporu čtení s využitím digitálních médií probíhají již v mateřských školách. Dětem na příkladě pohádky o negramotné lišce, která neumí číst, nastiňují, že se nemůže zapojit do života své komunity, protože nemá dost informací. Teprve až když se liška díky knihovně naučí číst, získá nové přátele. Při výuce malých dětí využívají hudební nástroje, loutkové divadlo, plyšové hračky a zpívají s dětmi písničky. Na závěr děti čeká dárek – taška přes rameno a čepice s nápisem Pojďme do knihovny!
(*Das Magazin der Bibliotheken in Sachsen – Jahrgang 7, Nr. 3/2014, s. 143–45*)

Ve švédském městě Vaggeryd v kraji Småland byl v místní knihovně otevřen první makerspace. Makerspace je místo, kde se scházejí kreativní lidé s podobnými zájmy v různých oborech. Je postaven na sdílení, učení se od sebe navzájem a spolupráci. Zájemci o makerspace se hodně zajímají o informační technologie, ale může to být stejně tak stavebnice lego, jako využívání šicích strojů pro pletení módních doplňků. Často se jedná o splynutí nových digitálních technologií a tradičních řemesel, kde se vyrábějí zajímavé produkty s pomocí 3D tiskáren, laserových řezaček a podobných technologií. Ve zdejší knihovně je rozvíjen prostor pro všechny tyto druhy tvůrčích projevů, každý člověk je vítán, aby se učil jeden od druhého. K vytvoření makerspace ve veřejné knihovně přispívá i spolupráce s místními školami a podnikatelskou sférou. Tuto kooperaci podporuje i magistrát Vaggerydu. Starosta uvádí, že je důležité nastartovat celkový proces změn ve městě a využít podnikatelského ducha pro budoucí rozvoj. V tomto regionu se jedná primárně o podporu nábytkářského průmyslu, který charakterizuje město Vaggeryd – nachází se zde také střední škola řemesel a designu. Zastupitelé města si uvědomují, že je důležité zacílit především na mladé lidi – ty zajímají nové technologie, jako je právě 3D tiskárna, která je zároveň symbolem zdejšího makerspace. Knihovna také průběžně rekonstruuje své méně využívané prostory pro kreativní dětské dílny, k dispozici zde budou mít speciální počítače s jednodušším programovacím softwarem a roboty lego.
(*Scandinavian Public Library Quarterly – Vol. 47, No. 4/2014, s. 35–37*)

Úplný přehled novinek najdete na adrese

<http://ipk.nkp.cz/knihovnicko-institut/knihovna-knihovnicko-literatury/Prirustky.htm>

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

BALL, Rafael. Was von Bibliothek wirklich bleibt: das Ende eines Monopols: ein Lesebuch. [Co knihovnam opravdu zůstává. Konec monopolů. Učebnice.] Wiesbaden: Dinges & Frick, 2013. 203 s. B.I.T. online Innovativ, Bd. 45.

ISBN 978-3-934997-50-9 *Kj 39.966*

Bibliothèques françaises: l'aiguillon du changement. [Francouzské knihovny. Hnací síla změny.] Paris: Livres Hebdo, 2014. 22, 22 s.: barev. il. IFLA 2014. *Kfe 9.732/B*

BRUCKMANN, Denis. Jacqueline Sanson, une vie au service de la BnF. [Jacqueline Sanson, život ve službách Národní knihovny Francie.] Paris: Bibliothèque nationale de France, 2014. 214 s.: il., portréty. *ISBN 978-2-7177-2614-5 Krb T 236526*

Česká republika v číslech 2014. Praha: Český statistický úřad, 2014. 41, 41 s.: převážně tabulky. *ISBN 978-80-250-2584-0 Kqx 9.767/B*

GUSEVA, Jevgenija Nikolajevna. Ocenka innovacionnoj dejatel'nosti bibliotek: metody i podchody. [Ocenění inovační činnosti knihoven. Metody a přístupy.] Moskva: Paškov dom, 2013. 82 s. Biblioteka bibliotekarja. *ISBN 978-5-7510-0578-8 Km K 55281*

MURPHY, Sarah Anne. The librarian as information consultant: transforming reference for the information age. [Knihovník jako informační konzultant. Transformace referenčních služeb pro informační věk.] Chicago: American Library Association, 2011. xi, 106 s. *ISBN 978-0-8389-1086-3 Kr 39.970*

PILAR, Jindřich. Strategie a koncepce rozvoje knihoven [rešerše]. Praha: Národní knihovna ČR, Knihovnický institut, 2014. 1 CD-ROM, 230 záznamů. *Kj 3/2014*

Architektura knihoven

COENEN, Jo, Hans IBELINGS a Margriet de ZWART. Public Library Amsterdam: Jo Coenen & Co / translation Herman Vermaas. 2nd ed. [Veřejná knihovna v Amsterdamu: Jo Coenen & Co.] Amsterdam: Jo Coenen & Co, 2011. 59 s.: barev. il. + 1 DVD. *Aac 9.712/B*

DAWSON, Robert. The public library: a photographic essay / foreword by Bill Moyers; afterword by Ann Patchett. [Veřejná knihovna. Fotografická esej.] New York: Princeton Architectural Press, 2014. 191 s.: il. *ISBN 978-1-61689-217-3 Aa 39.979*

Organizace knihovnických fondů

DELVE, Janet a David ANDERSON, eds. Preserving complex digital objects. [Kompletní ochrana digitálních objektů.] London: Facet, 2014. xlvii, 375 s.: il.

ISBN 978-1-85604-958-0 *OI 39.995*

NIUBÓ, Marc, ses. Průvodce po Souborném hudebním katalogu Národní knihovny České republiky. Praha: Národní knihovna České republiky, 2014. 64 s.: il.

ISBN 978-80-7050-642-4 *Oed 9.765/B*

Sítě knihoven

HANAKOVIČ, Štefan. Dejiny Slovenskej národnej knižnice: historické predpoklady, podmienky jej vzniku a účinkovania do roku 1960: úvahy a svedectvá. Martin: Slovenská národná knižnica, 2013. 333 s.: il., portréty, faksim.

ISBN 978-80-8149-020-0 *Taa T 236525*

National Central Library annual report 2013. [Výroční zpráva tchajwanské Národní ústřední knihovny za rok 2013.] Taipei: National Central Library, 2014. 107 s.: barev. il.

ISBN 978-957-678-586-3 *Taa 9.734/B*

The National Library of Finland. [Národní knihovna Finska.] Helsinki: National Library of Finland, [2012?] 10, [2] s.: barev. il. *Taa 9.707/B*

Služby knihoven

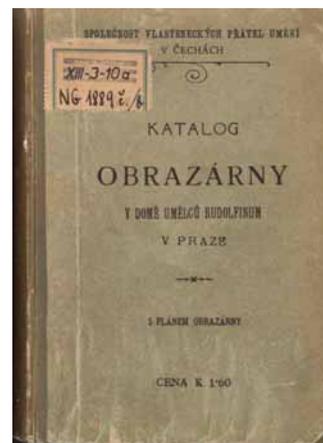
CERNIŇÁKOVÁ, Eva a Helena HUBATKOVÁ SELUCKÁ. Rovný přístup – Standard Handicap Friendly: metodická příručka pro práci knihoven s uživateli s postižením / Sekce služeb osobám se specifickými potřebami SKIP ČR. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2014. 92 s.: il., grafy, tabulky.

ISBN 978-80-7050-641-7 *Sbd 9.764/B*

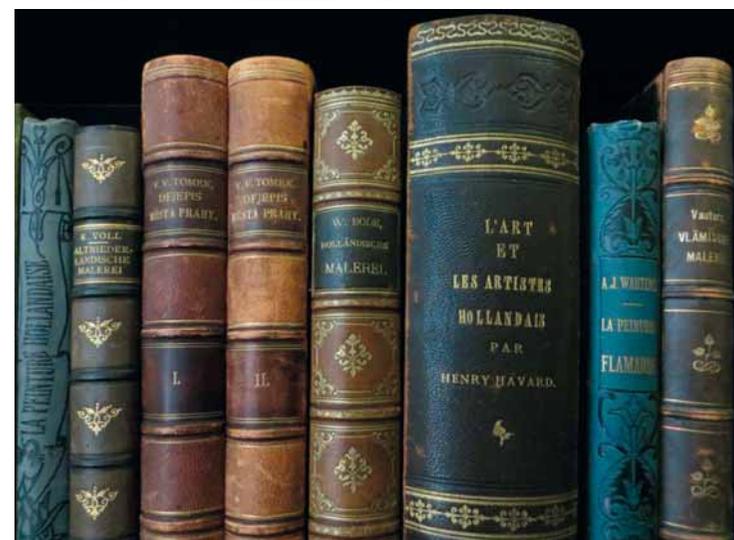
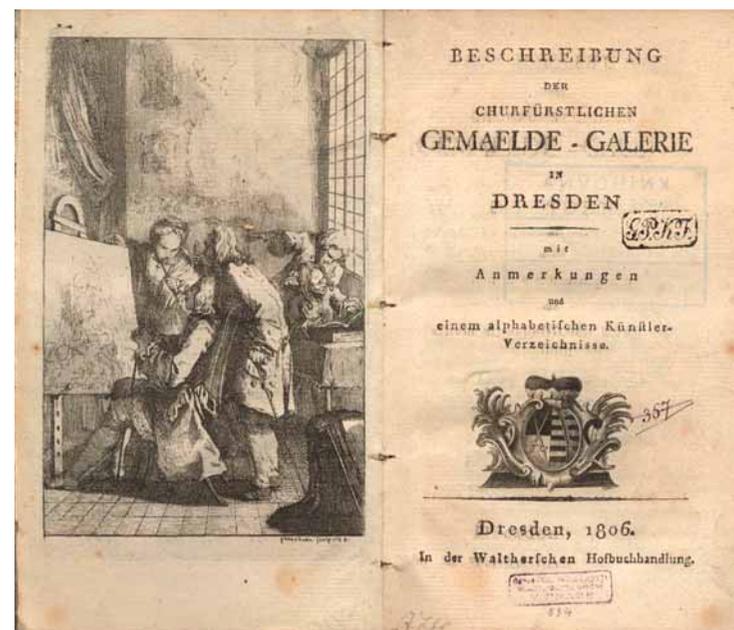
ČADNOVA, Irina Vasil'jevna, sost. Rabota zarubežnyh bibliotek s mul'tikul'turnym naselenijem: spravočnoje posobije. [Práce zahraničních knihoven s multikulturním obyvatelstvem. Příručka.] Moskva: Paškov dom, 2014. 120 s. *ISBN 978-5-7510-0616-7 Sbd T 236684*

KAŠKAROV, Andrej Petrovič. Novicii v čitatel'nom zale: razvivajuščije igry, motivacionnyje konkursy. [Novinky ve studovně. Rozvíjející hry, motivující soutěže.] Moskva: Libereja-Bibinform, 2014. 111 s.: il. Bibliotekar' i vremja. XXI vek, no. 153.

ISBN 978-5-8167-0063-4 *Sbc 9.729/B*

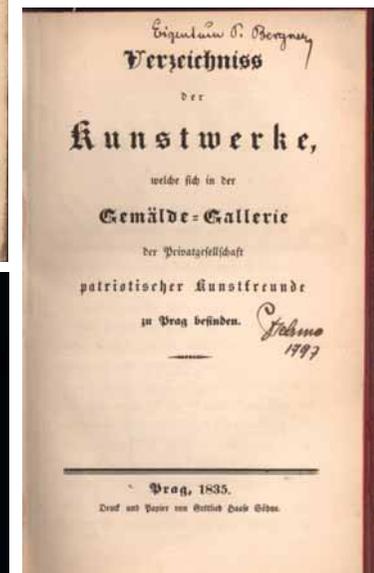
↑ První vědecký katalog Obrazárny SVPU z roku 1889 sestavený malířem Viktorem Barvitiem, tehdejší inspektorem obrazárny Fond KNG

Z pokladů Knihovny Národní galerie v Praze

↑ Splendor magnificentissimae urbis Venetiarum clarissimus (1720) – historický fond KNG

← Katalog sbírky dráždanské galerie (1806) s původními razítky knihovny Obrazárny SVPU

↑ Titulní list sbírkového katalogu Obrazárny SVPU z roku 1835 z vlastnictví Paula Bergnera, tehdejšího inspektora obrazárny

← Publikace z původního fondu knihovny Obrazárny SVPU

Foto archiv knihovny

KOKON

KOmunitní KONference ÚISK

Druhý ročník komunitní konference KOKON Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK

KoKon je prostorem k setkání studentů, vyučujících, absolventů a dalších odborníků z oboru knihovnictví, informační vědy, knihovnědy a nových médií.

KoKon je skvělou příležitostí ke získání vědomostí, inspirace a kontaktů.

Každý se může podělit s ostatními o to, čemu se věnuje a na čem v rámci svého působení na ÚISK pracuje, nebo předvést zajímavé projekty, na kterých se podílí. **KoKon** nabízí sdílení zkušeností a zájmů.

V rámci konference letos proběhne v prostorách hlavní budovy Filozofické fakulty UK slavnostní zahájení výstavy, která bude uspořádána k 65. výročí založení ÚISK.

Přípravný tým konference tvoří studenti ÚISK, členové studentského spolku Librain a výraznou podporou je vedení a vyučující ústavu. Společným cílem je na akademické půdě vytvořit přátelskou atmosféru a místo pro novou inspiraci a získání nových vědomostí.

**Těšit se můžete na příspěvky studujících, vyučujících a další.
Vstup je zdarma.**

**Úterý 19. 5. 2015 v učebně 200 Hlavní budovy FF UK,
nám. Jana Palacha 2 v Praze.**

Více informací na <http://kokonuisk.cz>.